

UNIVERZITET U SARAJEVU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KOMPARATIVNU KNJIŽEVNOST I INFORMACIJSKE NAUKE

PRILOG METODOLOGIJI IZRADE DIGITALNOG TEZAURUSA ZA
OBLAST TEORIJE KNJIŽEVNOSTI

Završni magistarski rad

Studentica: Anisa Podbićanin

Mentorice: prof. dr. Senada Dizdar
prof. dr. Ajla Demiragić

Sarajevo, oktobar, 2020.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Općenito o tezaursu	7
2.1. Razlika između rječnika i tezaurusa.....	10
2.2. Vrste tezaurusa.....	11
2.3. Tezaurus i predmetne oznake	12
3. Definisanje termina za izradu tezaurusa	14
3.1. Oblik termina.....	15
3.2. Metode	17
3.3. Oblikovanje tezaurusa	17
3.4. Deskriptori.....	20
3.5. Pravila za izbor deskriptora	21
3.6. Odnosi deskriptora	22
3.6.1. Odnos ekvivalencije (odnos jednakosti).....	22
3.6.2. Hijerarhijski odnosi.....	23
3.6.3 Asocijativni odnosi (odnos srodnosti)	24
4. Primjer dobre prakse za izradu digitalnog tezaurusa iz oblasti teorije književnosti	24
4.1. Tezaurus kao baza znanja u sistemima za pretraživanje.....	25
4.2. UDK kao osnova za izradu tezaurusa.....	28
5. Tezaurus	28
6. Objašnjenje skraćenica i simbola	31
I STRUČNI INDEKS.....	33
II ABECEDNI INDEKS.....	45
7. Zaključak.....	73
Literatura	76

1. Uvod

Tezaurus je rječnik kontroliranog jezika za indeksiranje, formalno organizovan tako da su unaprijed utvrđeni odnosi između pojmova uočljivi i jasni. Uspostavljanje odnosa među pojmovima u smislu izrade takvog kontroliranog rječnika veliki je izazov, osobito kada se radi za oblast književnosti jer su u pitanju jezički problemi koji neminovno dovode u pitanje jednoznačnost terminologije.

Povod za izradu digitalnog tezaurusa jeste upravo i podatak da su tezaursi za područje književnosti, pa i za cijelo područje humanističkih znanosti, veoma rijetki, dok se njihov broj na području prirodnih i primijenjenih znanosti povećava. Osim toga, izrada digitalnog tezaurusa kao radnog pomagala, olakšava budućim znanstvenicima ili studentima književnosti na samom početku njihova rada da prikupljaju građu, odnosno informacije o relevantnoj građi, pomaže im u učenju i razumijevanju odnosa među pojmovima i pretraživanju, te im na taj način ujedno i omogućava da upoznaju funkcionisanje takvog sistema.

S pojavom interneta i prenatrpanošću informacija ubrzo se javila potreba za organizacijom informacija i znanja. Tezaurus spada u tradicionalne sisteme za organizaciju znanja, međutim, njegova animacija u digitalnom obliku ispratila bi moderno doba, te bi samim tim pretraživanje pojmova u tezaurusu bilo lakše, efikasnije i dostupnije velikom broju ljudi. Stoga bibliotekari sve više sudjeluju u organizaciji znanja uz pomoć svojih alata (tezaurusa) koje prilagođavaju elektronskom okruženju.¹

Svrha izrade digitalnog tezaurusa, u ovom slučaju iz oblasti teorije književnosti, bila bi ukazivanje na važnosti organizovanja informacija u digitalnom okruženju, osobito u odnosu na pohranjivanje i pretraživanje informacija u online katalogu, ali i doprinos utemeljenju tematske leksikografije.

Treba napomenuti da je tezaurus veoma moćan alat u normativnoj kontroli. *Normativna kontrola* podrazumijeva proces održavanja dosljednosti u odrednicama u bibliografskoj i normativnoj datoteci; tehnički proces kojim se osigurava struktura bibliotečkog kataloga.²

---

¹ Lasić-Lazić, Jadranka; Slavić, Aida; Banek, Mihaela. *Bibliotečna klasifikacija kao pomagalo u organizaciji znanja*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2004. Str. 19. (pristupila 27.09.2020.) Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/Lasic-Lazic_Slavic_Banek-Zorica_2004.pdf

² Knežević Cerovski, Ana. *Normativna baza NSK*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2016. Str. 8. (pristupila 27.09.2020.) Dostupno na: http://iks.nsk.hr/download/interni-dokumenti/EDUKACIJA/Radni_materijali_za_edukaciju/Normativna-baza-NSK_29.4.2016_Cerovski_pdf.pdf

U toku rada provedena su istraživanja, te je shodno tome:

- ispitano koja je forma najpogodnija za kreiranje tezaurusa iz oblasti teorije književnosti (abecedni ispis, hijerarhijski ispis ili grafički prikaz);
- istraženo je koji su pojmovni odnosi unutar tezaurusa;
- analizirana je terminologija iz oblasti teorije književnosti koja je navedena u tezaurusu Aleksandre Horvat sa novonastalom terminologijom za oblast teorije književnosti;
- te su ukazani problemi normativne kontrole u oblasti znanosti o književnosti, književnim rodovima i književnim vrstama.

Metodologija rada se bazira na analizi korpusa literature koja se bavi izradom tezaurusa, analizi literature iz teorije književnosti, te primjeni teorijskih dostignuća na izradi tezaurusa iz oblasti teorije o književnosti. U izradi tezaurusa koristit će se deduktivna metoda prikupljanja pojmova iz dokumenta bez rječničke kontrole i uspostavljanje odnosa među pojmovima. Najprije će se identificirati termini koji će predstavljati najvišu kategoriju (klasu), a zatim će se u toj kategoriji smjestiti ostali pojmovi na temelju njihovih logičnih odnosa. Pored deduktivne metode koristiti će se analitička metoda kod koje će se koristiti novija stručna literaturu, te pitanja korisnika i stručnjaka za područje koje se obrađuje, kao i komparativna metoda.

Osnova rada će biti *standardi za izradu jednojezičnih tezaurusa*³ koji su prilagođeni općoj upotrebi. Cilj standarda je olakšati pripremu i napredak jednojezičnih tezaurusa. Konsultirat će se i *standardi za izradu višejezičnih tezaurusa*⁴, a polazna osnova je *standard za indeksiranje*⁵. Također, treba spomenuti, da je dio bibliografske kontrole u normiranju pojmova važan za izradu predmetnog kataloga, stoga će se koristiti *smjernice za izradu preglednih kataložnih jedinica i uputnica*.⁶ Autorice Pravilnika za predmetni katalog Dušanka Štrbac i Mirjana Vujić predmetni katalog definiraju kao „tradicionalni predmetni sistem kojemu je osnovna jedinica predmetna odrednica.“⁷ Kao veliku prednost predmetnog kataloga autorice ističu to što on „daje brzu i pouzdanu informaciju, izravno odgovara na postavljeno

---

³ *JUS - ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa* (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994.

⁴ *JUS – ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj višejezičkih tezaurusa* (Ekvivalent za ISO 5964:1991). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994.

⁵ *JUS – ISO: Metode za analiziranje dokumenata, određivanja njihove sadržine i odabiranje pojmova za za indeksiranje* (Ekvivalent za ISO 5963: 1994). Beograd: Savezni Zavod za standardizaciju, 1994.

⁶ *Smjernice za izradu preglednih kataložnih jedinica i uputnica*. Živković, Daniela prevela i predgovor napisala. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1990.

⁷ Štrbac, Dušanka; Vujić, Mirjana. *Pravilnik za predmetni katalog*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2004. Str. 9.

pitanje, te ima veliku sposobnost širenja i prihvaćanja novih znanstvenih i stručnih termina.“⁸ Razvojem tehnologije, a samim tim i računalnih kataloga, savremeni knjižnični softveri i katalogi nove generacije ujedinili su sve tradicionalne vrste kataloga u jednom prikazu bibliografskog zapisa, te su svi bibliografski podaci bili povezani hiperpoveznicama.⁹

Treba napomenuti da postojanje normativne baze predmetnica uveliko olakšava pretraživanje i čini ga bržim i uspješnijim za korisnika. Shodno tome da se zaključiti da je kontrola predmetnih odrednica dio šire oblasti u bibliografskoj kontroli, tj. normativnoj kontroli, što predstavlja osnovu za dosljedno indeksiranje u online katalogu. Nadalje je korišten magistarski rad autorice Aleksandre Horvat *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti*¹⁰ koji je relevantan u tradicionalnoj predmetnoj obradi, a koji će biti osnova u istraživanju i normativnoj kontroli pojmova. Temeljna literatura iz teorije književnosti koja će se koristiti za izradu tezaurusa: Zdenko Lešić *Teorija književnost*¹¹, Milivoj Solar *Teorija književnosti*¹², Zdenko Škreb i Ante Stamać *Uvod u književnost*¹³, Marina Katnić-Bakaršić *Stilistika*¹⁴ i *Rečnik književnih termina*¹⁵.

Što se tiče ograničenja u istraživanju, ni jedan tezaurus ne može (i ne mora) prikazati čitav terminološki potencijal iz oblasti teorije književnosti, samim tim to i nije cilj izrade ovog tezaurusa. Zbog toga, ali i zbog nedostatka vremena ovaj će tezaurus sadržavati termine iz znanosti o književnosti, te književnim rodovima i književnim vrstama. U radu će se nastojati popisati reprezentativni uzorak pojmova (termina) za koji će se analizom literature iz oblasti teorije književnosti utvrditi da su najčešće korišteni.

Rad je koncipiran tako da je podijeljen u dva dijela. Prvi dio je teorijski dio koji daje osnovne definicije tezaurusa, te govori o njegovom historijskom razvoju, razlici između rječnika i tezaurusa, kao i o njegovoj podjeli, vrstama, pravilima, vezama i odnosima. Drugi dio rada je istraživački, tačnije radi se o izradi tezaurusa za oblast znanosti o književnosti, književnim

---

⁸ Štrbac, Dušanka; Vujić, Mirjana. *Pravilnik za predmetni katalog*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2004. Str. 9.

⁹ Maršić, Mila. *Predmetna obrada u zbirka za jezike i književnosti u knjižnicama filozofskih fakulteta u Hrvatskoj: praksa i iskustva*: diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2017. Str. 10. (pristupila 10.10.2020) Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9242/1/Diplomski-Marsic-Predmetna%20obrada-filozofski%20u%20HR-2.pdf>

¹⁰ Horvat, Aleksandra. *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981.

¹¹ Lešić, Zdenko. *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo-Publishing, 2005.

¹² Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.

¹³ Stamać, Ante; Škreb, Zdenko. *Uvod u književnost*. Zagreb: Globus, 1986.

¹⁴ Katnić-Bakaršić, Marina. *Stilistika*. Sarajevo, 2007.

¹⁵ *Rečnik književnih termina*. Beograd: Nolit, 1986.

rodovima i književnim vrstama, te se unutar toga tezaurus sastoji od dva dijela, stručnog i abecednog.

Prvi dio je baziran na općenitom dijelu o tezaurusu, njegovim definicijama, vrstama, ciljevima, strukturi, te razlici između rječnika i tezaurusa koja se ogleda u tome da je rječnik lista riječi svrstanih abecednim redoslijedom, dok je tezaurus popis pojmova iz kojeg su uklonjeni svi nedostaci neprečišćenog prirodnog jezika sinonimija, dvosmislenost, višeznačnost i drugo. Poglavlje koje je potrebno spomenuti i izdvojiti jeste poglavlje 3.4. posvećeno *deskriptorima* kao sastavnim dijelovima svakog tezaurusa i kao odabranim terminima, koji se po pravilu sastoje od jedne ili više riječi i koji najpreciznije predstavljaju osnovnu temu publikacije. Kao primjeri dobre prakse za izradu digitalnog tezaurusa poslužili su MEDELINÉ kao najveća i najpoznatija medicinska baza podataka, koja obuhvata medicinu, stomatologiju, veterinarske znanosti, sestrinstvo, te biološke znanosti i Art and architecture thesaurus (AAT) kao najpoznatiji tezaurus koji je razvijen kako bi olakšao pristup informacijama o umjetnosti i arhitekturi.

Drugi dio rada je baziran na samu izradu tezaurusa, gdje su termini iz znanosti o književnosti, književnih vrsta i književnih rodova poredani u abecedni i stručni indeks.

2. Općenito o tezaurusu

Osnova svake znanstvene discipline je da posjeduje terminološki rječnik koji sadrži sistemske uređene pojmove određenog znanstvenog područja. Jedan takav rječnik je tezaurus. Tezaurus kao takav s jedne strane nudi preglede naziva za određenu znanstvenu disciplinu, dok sa druge strane biva neophodnim sredstvom za uspješan informacijski i dokumentacijski rad.¹⁶ Svrha mu je da osigura dosljednost indeksiranja, posebno u sistemima za obradu i preraživanje informacija. Potrebe korisnika i analiza jedinica koje se indeksiraju prevode se u odgovarajući, konzistentni jezik za indeksiranje u kojem se nove riječi i nova značenja „starih“ riječi javljaju stalno, pa prema tome je izrada jednog trajnog tezaurusa nikada dovršen posao.¹⁷

Dosljednost u indeksiranju jedan je od velikih problema u sadržajnoj obradi dokumenata, jer su u pitanju jezički i kognitivni problemi određenja pojma i predmeta, koji se često referiraju za problematiku *about* i *aboutness*¹⁸ i pitanja da li ti pojmovi iznevjeravaju korisnikovo očekivanje u pretraživanju i rezultatima odziva. Predmetne odrednice su upravo jedne od ključnih dijelova za predmetno pretraživanje.

Istraživači smaraju da indeksiranje iznevjerava korisnika zato što se na opći način bavi onim o čemu se radi u dokumentu i ne fokusira se na ono što obezbjeđuje „novo“ vezano za temu. Ova vrsta razmatranja problema korisničkih potreba temelji se na razlikovanju između *about* (o kojoj formi znanja se u dokumentu radi), šta pokriva dokument i *aboutness* tj. o čemu se u dokumentu radi. Dakle za korisnika je jako važno da se kaže šta se tačno dešava u dokumentu, odnosno šta je „novo“ dato nego šta on pokriva (*about*).¹⁹

Također, ono što *Lancaster* naglašava a što naziva paradoksalnim jeste da je visoku dosljednost u indeksiranju moguće dostići, ali da će učinkovitost biti niska, jer korisnik ne uspijeva da nađe taj dokument, budući da su predmetni stručnjaci različito interpretirali tematiku (*aboutness*)²⁰ samog dokumenta od onog što taj pojam pokriva i kako ga

---

¹⁶ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nedičko Dominović, 2005. Str. 8.

¹⁷ Leščić, Jelica. *Tezaurusi: struktura i korištenje (pregled)*. Knjižničarstvo: Glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje, 2000. Str. 11. (pristupila 30.08.2020.) Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/87_Lescic_2000_1-2.pdf

¹⁸ Dizdar, Senada. *Problem dosljednosti u indeksiranju dokumenata na temu informacijske i medijske pismenosti: primjer Univerzalne decimalne klasifikacije*. BOSNIACA: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, 2015. Str. 12. (pristupila 28.09.2020.) Dostupno na: <file:///C:/Users/Acer/AppData/Local/Temp/2-6-1-PB.pdf>

¹⁹ Ibid. Str. 8

²⁰ Lancaster, Frederick Wilfrid. *Indexing and abstracting in theory and Practice*. Champaign, IL: University of Illinois, Graduate School of Library and Information Science, 2003. Str. 71.

razumijevaju korisnici ili kako je uobičajan u jeziku. Svjedocimo smo da danas više nego ikada za svaki pojam postoje mnogobrojne definicije, pa tako i za sam tezaurus.

Shodno tome, jednu od njih dao je Jože Urbanija u svojoj knjizi *Metodologija izrade tezaurusa* govori da se „savremeni sistem za uređivanje, pohranjivanje i obradu informacija temelji na sistemima deskriptora. Iz rečenoga slijedi da deskriptori u tim sistemima imaju ključnu ulogu. Moraju biti navedeni u standardiziranom i preglednom obliku. Takav uređen zbir deskriptora sa svim njihovim semantičkim odnosima je tezaurus.“²¹

Cilj tezausa jeste da se izrađuje za određena stručna područja, te na taj način olakšava znanstvenicima i studentima da lakše dođu do relevantnih informacija. Danas u svijetu ne postoji tezaurus koji bi bio univerzalan kao što je to slučaj sa Univerzalnom decimalnom klasifikacijom (UDK).

Struktura tezaurusa u osnovi slijedi hijerarhijsko načelo roda i vrste da bi olakšala pretraživanje i izbor odgovarajuće terminologije, dok hijerarhijsku strukturu slijedi abecedni indeks pojmova. Terminologija tezaurusa izvedena je iz normiranih popisa predmetnih odrednica koje izrađuju ustanove za indeksiranje i biblioteke, te iz udžbenika, kataloga, rječnika, specijalnih rječnika i slično.²²

Da krenemo ispočetka, riječ tezaurus potječe od *lat. thesaurus* ← *grč. thesauros*, što u prijevodu znači blago, riznica, dragocjenost. Od srednjega vijeka ovaj se izraz koristi u prenesenom značenju za rječnike, a kasnije i za enciklopedije, u smislu „jezično blago“.

Kroz historiju najprije su arheolozi upotrebljavali termin tezaurus za označavanje drevnog blaga, poput blaga nekog hrama. Nakon toga koristio se metforički u značenju knjige koja sadržava i „blago“ riječi ili informacija u nekom području.²³

Tezaurus kao izraz koji je najbliži današnjoj upotrebi, upotrijebio je Peter Roget. Ono što je zajedničko Rogetovom tezaursu sa današnjim tezaursom jeste to što odgovara na pitanje „kako naći odgovarajući izraz?“ Razlika je u tome što je svrha Rogetovog tezaurusa suprotna svrsi kojoj danas tezaurus teži. Današnji tezaurus ima za cilj ograničiti raznovrsnost

---

²¹ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nedičko Dominovic, 2005. Str. 8.

²² Lešćić, Jelica. *Tezaurusi: struktura i korištenje (pregled)*. Knjižničarstvo: Glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje, 2000. Str. 11. (pristupila 30.08.2020.) Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/87_Lescic_2000_1-2.pdf

²³ Nikolić - Hoyt, Anja. *Izrada tezaurusa hrvatskog jezika*. HRČAK: portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa, 2002. Str. 77. (pristupila 30.08.2020.) Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/16336>

prirodnoga jezika – „za isti ili sličan pojam treba koristiti istu oznaku (deskriptor).“²⁴ U današnje se vrijeme tezaurs često poistovjećuje sa semantičkim, konceptualnim, analoškim, ideografskim, ideološkim, nomenklatorskim, mnemoničkim, sistematskim, onomasiološkim ili sinonimijskim rječnikom.²⁵

Definicije tezaurusa su mnogobrojne, a definicija koju ću koristiti u okviru izrade ovog magistarskog rada je definicija koju navodi *Međunarodni standard za sastavljanje i razvijanje jednojezičnih tezaurusa (ISO 2788)*:

„Po svojoj funkciji tezaurs je instrument za terminološku kontrolu. Pod terminološkom kontrolom se ovdje podrazumijeva, s jedne strane, prevođenje s prirodnih jezika, upotrebljenih u dokumentima od strane autora, kao i od strane indeksista i korisnika, na jedan, u slobodi izražavanja, ograničeni „sistemski jezik“ (...) i, s druge strane, ponovno prevođenje sa sistemskog jezika na prirodni jezik. (...) Po svojoj strukturi tezaurs je kontrolisan i dinamičan rječnik semantičkih i generičkih povezanih naziva koji pokrivaju određeno područje „znanja“.“²⁶

Također, u *Smjernicama za sastavljanje i razvoj jednojezičnih tezaurusa (Ekvivalent sa ISO 2788 : 1986)* tezaurs se definira kao „rječnik kontrolisanog jezika za indeksiranje, formalno organizovan tako da su unaprijed utvrđeni odnosi između pojmova uočljivi i jasni.“²⁷

Aleksandra Horvat u radu pod nazivom „*Tezaurs termina iz književnosti i znanosti o književnosti*“ navodi da je:

„Tezaurs rječnik termina prirodnog jezika, ali su ti termini prethodno selekcionirani, utvrđen je opseg pojmova koje termini izražavaju, a među njima su uspostavljeni određeni semantički odnosi. On omogućava komunikaciju stvaranjem posebne okoline (konteksta) koja obuhvaća i okružuje sve termine koji su u njemu navedeni, a koji služe za indeksiranje građe i za pomoć korisniku pri oblikovanju zahtjeva za građom. Tu okolinu dijele i osoba koja građu indeksira i korisnik.“²⁸

---

²⁴ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nedičko Dominovic, 2005. Str. 10.

²⁵ Nikolić - Hoyt, Anja. *Izrada tezaurusa hrvatskog jezika*. HRČAK: portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa, 2002. Str. 77. (pristupila 30.08.2020.) Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/16336>

²⁶ Horvat, Aleksandra. *Tezaurs termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 13.

²⁷ *JUS - ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa* (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa zavod za standardizaciju, 1994. Str. 7.

²⁸ Horvat, Aleksandra. *Tezaurs termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 12.

Iz svega ovog navedenog da se zaključiti da tezaurus kao rječnik kontrolisanog jezika za indeksiranje i rječnik koji na organizovan način pokriva određeno područje znanja služi kao radno pomagalo, te korisnicima na taj način olakšava da u toku pisanja njihovih radova prikupe informacije o relevantnoj građi, a samim tim im uporedo omogućava da upoznaju i funkcionisanje takvog sistema.

Tezaurus sadrži informacije i zahtjev korisnika. Zbog toga osoba koja indeksira mora izvršiti pojmovnu analizu saržaja nekog dokumenta, kao i pojmovnu analizu korisnikovog zahtjeva, te ga prevesti na termine tezaurusa.²⁹

Aleksandra Horvat u radu pod nazivom *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti* citirajući Goethalsa navodi da tezaurus ima funkciju podsjetnika, te kroz nekoliko stavki objašnjava šta on kao takav omogućava:

- A. Da obavijest opiše s onoliko termina koliko je potrebno da se zadovolje različita gledišta s kojih se obavijest može posmatrati;
- B. Da se obavijest opiše sinonimima ili navodno sinonimnim terminima, tamo gdje je to potrebno;
- C. Da se uspostavi odnos između užeg pojma i šireg pojma na hijerarhijski višoj razini.³⁰

Uzimajući u obzir karakteristike navedene u ovom poglavlju, nerijetko se dešava da korisnici ne razlikuju pojam tezaurusa i rječnika, stoga će u narednom poglavlju biti riječ o tome, te će se kroz tabelu prikazati razlika između datih pojmova.

2.1. Razlika između rječnika i tezaurusa

U Enciklopedijskom rječniku lingvističkih termina piše da je pojam tezaurus naziv za velik i opsežan rječnik osobito klasičnih jezika, ali ne kaže ništa o rasporedu riječi u takvom rječniku.³¹

---

²⁹ *JUS – ISO: Metode za analiziranje dokumenata, određivanja njihove sadržine i odabiranje pojmova za za indeksiranje* (Ekvivalent za ISO 5963: 1994). Beograd: Savezni Zavod za standardizaciju, 1994.

³⁰ Horvat, Aleksandra. *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 14.

³¹ Horvat, Aleksandra. *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 15.

Važno je naglasiti razliku između rječnika i tezaurusa, upravo zato kako bi se razjasnilo da pojmovi koji će se naći u digitalnom tezaurusu iz oblasti teorije književnosti nisu ti koji će davati značenje već će biti ponuđeni za značenje.

Razliku između rječnika i tezaurusa biće prikazana kroz tabelu br. 1.³²

Tabela 1: Razlike između rječnika i tezaurusa

RJEČNIK	TEZAURUS
Abecedni raspored riječi.	Sistematski raspored riječi.
Opseg pojma izražen je u definicijama.	Opseg pojma izražen je kontekstom.
U pravilu ne sadrži prekoordinirane pojmove.	Sadrži prekoordinirane pojmove.
Pojam se veže samo uz jedan hijerarhijski nadređen pojam.	Pojam može pripadati dvijema ili nekoliko hijerarhija.

Razlika se ogleda u tome da je rječnik lista riječi svrstanih abecednim redoslijedom, dok je tezaurus popis pojmova iz kojeg su uklonjeni svi nedostaci neprečišćenog prirodnog jezika sinonimija, dvosmislenost, višeznačnost, kao i razni mogući gramatički i pravopisni oblici riječi³³, te da se kod rječnika pojam veže samo uz jedan hijerarhijski nadređeni pojam, dok pojam kod tezaurusa može pripadati dvijema ili nekoliko hijerarhija i slično. Naredno poglavlje je usmjereno ka vrstama tezaurusa, te koja se od tih vrsta koristila u tezaurusu za oblast teorije književnosti.

2.2. Vrste tezaurusa

Postoji jedanaest vrsta tezaurusa:

- *jednojezični tezaurus*: sadrži deskriptore i nedeskriptore preuzete iz prirodnog jezika;

³² Horvat, Aleksandra. *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 16.

³³ Tuzlak, Dženana. *Predmetni katalog i predmetno pretraživanje*. BOSNIACA: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine 9-10, 2004. Str. 33. (pristupila. 29. 09. 2020.) Dostupno na: <file:///C:/Users/Acer/AppData/Local/Temp/229-685-1-PB.pdf>

- *višejezični tezaurus*: sadrži deskriptore i nedeskriptore iz raznih prirodnih jezika i prikazuje ekvivalentne izraze na svakom od njih;
- *izvorni tezaurus*: tezaurus koji je ishodište za oblikovanje novih tezaurusa;
- *ciljni tezaurus*: tezaurus razvijen iz izvornoga tezaurusa;
- *makrotezaurus*: tezaurus koji sadrži vrlo općenite pojmove i pokriva široko područje znanja;
- *mikrotezaurus*: dio većega tezaurusa, ponekad dopunjen dodatnim izrazima;
- *specijalni tezaurus*: tezaurus koji je omeđen na uže područje znanja;
- *tematski tezaurus*: tezaurus u kojem su određeni odnosi među izrazima, a zatim su izrazi sabrani u fasete;
- *fasetni tezaurus*: tezaurus u kojemu su odnosi među pojmovima određeni nakon što su izrazi bili sabrani u fasete;
- *tezaurus s vodećim izrazima*: tezaurus u kojem je samo jedan od izraza koji izražavaju određeni pojam, dovoljan za indeksiranje;
- *tezaurus bez vodećih izraza*: tezaurus u kojem su svi izrazi deskriptori.³⁴

Vrsta tezaurusa u koju spada *Tezaurus za oblast teorije književnosti*, a u kojoj su obuhvaćeni termini iz znanosti o književnosti, književni rodovi i književne vrste, je kombinacija jednojezičnog, specijalnog i tematskog tezaurusa. Dakle, tezaurus sadrži deskriptore i nedeskriptore preuzete iz prirodnog jezika, omeđen je na uže područje znanja, te su odnosi među pojmovima određeni, a zatim su pojmovi sabrani u fasete.

2.3. Tezaurus i predmetne oznake

U samom uvodu bilo je riječi o predmetnom katalogu, tačnije spomenuto je da je dio bibliografske kontrole u normiranju pojmova važan za izradu predmetnog kataloga. Katalozi su posrednici između fonda biblioteke i njenih korisnika. Predmetni katalog je popis bibliotečkog fonda po određenim pojmovima (predmetima) izražen odrednicama koje su iskazane prirodnim jezikom i sređene abecenicim redosljedom. Veliku pomoć u izradi

---

³⁴ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominovic, 2005. Str. 11-12.

predmetnog kataloga ima upravo tezaurs, kao organizovan skup predmetnih pojmova kojima se definira i izražava sadržaj publikacije.³⁵

Potreba za tezausom nije bila samo nužno uvjetovana informacijskom tehnologijom. On je jednako potreban i primjenjiv u izradi tradicionalnih pomagala za pretraživanje podataka, kao što su kartoteke, katalogi i indeksi, kao i u izradi računalnih baza podataka. Lana Križaj u članku pod nazivom *Tezaurs spomeničkih vrsta* definira standarde podataka (data standards), te na osnovu definicije zaključuje da je i tezaurs jedan od takvih standarda:

„Definiramo li podatkovne standarde (data standards) kao skupove pravila i dogovora koji potiču bilježenje informacija na konzistentan i pretraživ način, tada je i tezaurs jedan od takvih standarda.“³⁶

Tezaurs kao terminološki rječnik nudi popis prihvaćenih ili dogovorenih pojmova za tvorbu tradicionalnih pomagala za pretraživanje podataka. Tačnije, danas, u savremenom informatičkom kontekstu, služi i za kontrolu unosa u bazu podataka.

Zato tezaurs ima ključnu ulogu u izboru odrednica i pododrednica. *To je organizovan skup predmetnih oznaka kojima se izražava sadržaj dokumenta.*³⁷ Organizovane predmetne odrednice formiraju predmetni katalog koji predstavlja popis bibliotečke građe raspoređen na skupine koje formiraju predmetne odrednice. Izrađuje se i elektronski predmetni katalog čija se baza podataka oslanja na odredbe UNIMARCA. Izradom tezaursa, predmetnih kataloga i predmetnih odrednica otvara se mogućnost ujednačavanja sadržinske obrade, a samim tim se omogućava lakše i brže pretraživanje baze podataka.

U svemu tome, tezaurs je i kontrolirani rječnik, koji za razliku od nekontroliranih ili polukontroliranih rječnika, dozvoljava veću slobodu prilikom unosa podataka, pa su prema tome jednostavniji za upotrebu. Međutim, srazmjerno toj slobodi unosa, smanjuje se i učinkovitost u pretraživanju podataka.³⁸

---

³⁵ Tuzlak, Dženana. *Predmetni katalog i predmetno pretraživanje*. BOSNIACA: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, 2004. Str. 32. (pristupila. 29. 09. 2020.) Dostupno na: <file:///C:/Users/Acer/AppData/Local/Temp/229-685-1-PB.pdf>

³⁶ Križaj, Lana. *Tezaurs graditeljske baštine. Podatkovni standard u inventarima kulturne baštine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2009. Str. 29.

³⁷ Zarić, Biljana. *Predmetna klasifikacija i predmetni katalog*. BOSNIACA: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, 2017. Str. 38. (pristupila 20.09.2020.) Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/viewFile/365/368>

³⁸ Križaj, Lana. *Tezaurs graditeljske baštine. Podatkovni standard u inventarima kulturne baštine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2009. Str. 29.

I tezaursus i popis predmetnih oznaka su kontrolirani rječnici termina. Razlika se zasniva u tome što tezaursus uspostavlja odnose među pojmovima, stavljajući svaki pojam u kontekst i relaciju sa drugim pojmovima. Ono što je također bitno jeste da popis predmetnih oznaka može biti hijerarhijski uređen.

Na samome kraju, kao zaključak ovog poglavlja treba spomenuti da je cilj tezaursusa da se izrađuje za stručna područja, a opće poznato je da su tezaursusi za područje književnosti, pa i za cijelo područje humanističkih znanosti, veoma rijetki. Terminologija tezaursusa izvedena je iz normiranih popisa predmetnih odrednica koje izrađuju ustanove za indeksiranje i biblioteke, te iz udžbenika, kataloga, rječnika i slično. Javlja se nerazumijevanje u razlici između rječnika i tezaursusa kod korisnika, stoga valja objasniti suštinsku razliku da je rječnik lista riječi svrstanih abecednim redoslijedom, dok je tezaursus popis pojmova iz kojeg su uklonjeni svi nedostaci neprečišćenog prirodnog jezika sinonimija, dvosmislenost, višeznačnost, kao i razni mogući gramatički i pravopisni oblici riječi. Tezaursus uspostavlja odnose među pojmovima, stavljajući svaki pojam u kontekst i relaciju sa drugim pojmovima. Povezivanje pojmova omogućava sagledavanje pojedinih naučnih oblasti kao cjelina, jer imamo šire pojmove koji su povezani sa užim, kao i međusobne srodne pojmove, dok se sa nadređenim pojmovima upućuje na podređene. Treba naglasiti da se izradom predmetnih odrednica, tezaursusa i predmetnih kataloga otvara mogućnost ujednačavanja sadržinske obrade, a samim tim se omogućava lakše i brže pretraživanje baze podataka, dok tezaursus kao samostalni alat dozvoljava veću slobodu prilikom unosa podataka, pa srazmjerno toj slobodi unosa, smanjuje se i učinkovitost u pretraživanju podataka.

3. Definisanje termina za izradu tezaursusa

Termin potiče od *lat. riječi terminus*, što znači međa, granica, kraj, svrha.

Postoji nekoliko definicija termina, pa shodno termin može označavati³⁹:

1. Jezični izraz kojim se označuje određeni znanstveni, tehnički, umjetnički i sličan pojam;
2. Vrijeme određeno ili dogovoreno za rok;

---

³⁹ *Termin*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (pristupila: 10.10.2020). Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60952>

3. U skolastičkoj logici, svojstvo znaka da određuje neku stvar prema njezinim bitnim svojstvima, definicijama, cilju ili posljedici nekog spoznajnog procesa ili objektu na koji se spoznaja usmjerava kao na svoj cilj. Kod Tome Akvinskoga *unutarnja riječ* (*verbum interius*) kao gotov pojam predstavlja termin, odnosno konačnu tačku spoznajnog procesa.

3.1. Oblik termina

Prilikom prikupljanja termina trebali bismo voditi računa o problemima koji se mogu javiti. Problemi koji se mogu javiti prilikom prikupljanja termina podrazumijevaju kratice i akronime, jedninu ili množinu, pravopis, interpunkcijske znakove, velika ili mala slova, sinonime i lažne sinonime, regionalizme, osuđenice, žargone, te sastavljene (složene) termine i polysloženice, a o svemu tome će više biti riječ u nastavku rada.

Vrste riječi koje se koriste za izradu tezaurusa su imenice ili imenice popraćene pridjevom(ima), odnosno kombinacije dvije (ili više) imenica. Glagoli su pretvoreni u glagolske imenice. Imenice su pretežno navedene u nominativu jednine, osim u slučajevima kada je to nemoguće, bilo zbog naravi same imenice, koja množinom zapravo izražava jedninu, bilo zbog značenja koje se razlikuje u jednini i množini.⁴⁰

Pri prikupljanju termina, bilo da se radi o terminima koji će tvoriti jednostavni popis predmetnih oznaka ili će biti stavljeni u bilo koji tezaurus, u ovom slučaju u tezaurus iz oblasti teorije književnosti, treba voditi računa o sljedećim problemima⁴¹:

- *Kratice i akronime* - bi trebali izbjegavati, osim u slučajevima kada su oni sami po sebi već toliko popularni i prihvaćeni, da njihovi puni nazivi više i nisu u upotrebi,
- *Jednina ili množina* – u svakom tezaurusu se navodi kao opće pravilo da upotreba jednine ili množine zavisi od dva faktora⁴²:

1. Jezika na kojem se tezaurus izrađuje;

---

⁴⁰ Horvat, Aleksandra. *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 52.

⁴¹ Križaj, Lana. *Tezaurus graditeljske baštine. Podatkovni standard u inventarna kulturne baštine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2009. Str. 30-31.

⁴² Horvat, Aleksandra. *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 53.

2. Predmetnog područja na koje se tezaursus odnosi.

Gotovo svaki tezaursus, u zavisnosti od jezika na kojem se izrađuje i predmetnog područja na koje se tezaursus odnosi, razlikuje da li će neki pojam biti napisan u jednini ili množini. Shodno tome svaki jezik, zasebno, ima svoju gramatiku prema kojoj indeksir skupa i analizira pojmove, te ih upisuje u jednini ili množini.

- *Pravopis* – što se tiče pravopisa, u svim nedoumicama preporučuje se konsultiranje rječnika, pravopisa, enciklopedije i slično;
- *Interpunkcije* – bi se trebale svesti na minimum jer upravo one predstavljaju najveću prepreku prilikom pretraživanja podataka u bazama;
- *Velika ili mala slova* – da li će podaci biti upisivani u bazu velikim ili malim početnim slovima treba prepustiti onima koji vode određenu bazu podataka;
- *Sinonimi i lažni sinonimi* – među sinonimima treba odabrati jedan termin koji će biti tzv. ključna riječ, odnosno deskriptor, pristupnica ili predmetnica;
- *Regionalizmi* – bi se također trebali izbjegavati i ne koristiti kao pojmovi za pretraživanje;
- *Posuđenice* – bi se također trebale izbjegavati, ukoliko za njih postoji odgovarajuća zamjena u bosanskom jeziku. Ukoliko je posuđenica već toliko udomaćena u bosanskom jeziku, a njeno značenje dovoljno razumljivo, tada je treba zadržati u tezaursusu;
- *Žargon* – se može upotrijebiti samo onda kada zaista nema odgovarajuće alternative u standardnome jeziku;
- *Red riječi* - morao bi slijediti zakonitosti prirodnog jezika;
- *Homografi* - (riječi koje se isto pišu ali imaju različito značenje) kada se pojave ovakvi slučajevi trebalo bi ih razlikovati dodavanjem tzv. kvalifikatora, tj. dodatne ili dodatnih riječi koja/e će pojasniti značenje samog termina. Kvalifikator se upisuje unutar zagrada iza samog pojma;
- *Sastavljeni (složeni) termini i polysloženice* – takvi primjeri bi trebali biti odvojeni u pojedinačne koncepte i upravo ovakvi primjeri predstavljaju i najveći problem prilikom pretraživanja podataka, te odluka da li ih djeliti u dva odvojena pojma ili ih zadržati kao cjelinu.

Nakon što se se obrati pažnja na sve gore navedene probleme, te se pri prikupljanju termina njihovo pojavljivanje spriječi, prikupljanje termina se može smatrati uspješnim.

3.2. Metode

U izradi tezaurusa koristit će se tri metode; deduktivna, analitička i komparativna. Prva deduktivna metoda, temelji se na zaključivanju od općih sudova ka pojedinačnim ili ka drugim općim sudovima.⁴³ Koristit će se u prikupljanju pojmova iz dokumenta bez rječničke kontole i uspostavljanje odnosa među pojmovima. Najprije će se identificirati termini koji će predstavljati najviše kategorije (klase), a zatim će se u te kategorije smjestiti ostali pojmovi na temelju njihovih logičnih odnosa.

Druga je analitička metoda kod koje će se koristiti novija stručna literaturu, te pitanja korisnika i stručnjaka za područje koje se obrađuje. Analitička metoda je metoda koja se bazira na istraživanju koje se odnosi na raščlanjivanje jedne cjeline na njene dijelove ili sastavne elemente kako bi se mogli posmatrati njihova priroda, odnosi, uzroci i posljedice. Ona se zasniva na tome da se tokom indeksiranja odrede odnosi među izrazima. Tezaurus kao takav popunjavamo ponovnim indeksiranjem početnih dokumenata i uključivanjem novih dokumenata u postupak izrade tezaurusa.⁴⁴

Treća je komparativna metoda koja predstavlja postupak poređenja kojim se utvrđuje istovjetnost, sličnost, razlike i suprotnosti svojstava pojava prirode, društva i mišljenja.⁴⁵ Koristiti će se kako bi se komparirale i uočile razlike između skraćenica i simbola koje predstavlja A. Horvat u tradicionalnom tezaurusu pod nazivom Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti i JUS ISO 2788: 1994 standarda za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa.

3.3. Oblikovanje tezaurusa

Tezaurus kao rječnik kontrolisanog jezika za indeksiranje i rječnik koji na organizovan način pokriva određeno područje znanja i služi kao radno pomagalo, trebao bi da sadrži sljedeće dijelove:

---

⁴³ Žugaj, Miroslav. *Metode analize i sinteze (s osvrtom na organizaciju proizvodnje)*. Journal of Information and Organizational Sciences, 1979. Str. 119. (pristupila: 29.09.2020.) Dostupno na: file:///C:/Users/Acer/AppData/Local/Temp/Clanak_06.pdf

⁴⁴ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominovic, 2005. Str. 12.

⁴⁵ Živoslav, Adamović; Ivić, Mladen.; Vuković, Veljko. *Metodologija i tehnologija izrade naučnih radova*. Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Banja Luka, 2017. Str. 94. (pristupila 29.09.2020) Dostupno na: <http://univerzitetpim.com/wp-content/uploads/2019/08/Metodologija-i-tehnologija-izrade-naucnih-radova.pdf>

- Uvod;
- Abecedni indeks pojmova (deskriptora i nedeskriptora);
- Stručni indeks deskriptora;

Dok pojedini tezaursi mogu da sadrže:

- Permutirani indeks složenih deskriptora i
- Hijerarhijski indeks.⁴⁶

Uvod kao obavezni dio tezaurusa, po pravilu, trebao bi da sadrži⁴⁷:

- cilj izrade tezaurusa i područje njegove primjene;
- reference za izvore korištene pri oblikovanju rječnika tezaurusa;
- kratki opis metodologije izrade tezaurusa;
- opis strukture tezaurusa;
- kvantitativne značajke tezaurusa (broj deskriptora i nedeskriptora);
- način upotrebe tezaurusa (navođenje primjera);
- reference za normativnotehničke i metodološke dokumente koji sadrže pravila za izradu tezaurusa;
- napomenu da je tezaurus sastavljen u skladu s međunarodnim normama;
- obrazloženje potrebe za izradom nove verzije tezaurusa;
- popis izmjena koje su izvršene u tezaursu.

Digitalni tezaurus za oblast teorije književnosti, u ovom radu, sastoji se od tri dijela; uvoda, stručnog indeksa deskriptora i abecednog indeksa pojmova. Teorijski dio rada, odns. uvod sadrži:

- cilj izrade tezaurusa i područje njegove primjene;
- kratki opis metodologije izrade tezaurusa;
- reference za izvore korištene pri oblikovanju rječnika tezaurusa;
- opis strukture tezaurusa;
- kratki osvrt na postojanje razlike između rječnika i tezaurusa;
- vrste tezaurusa;
- poveznicu između predmetne oznake i tezaurusa;

---

⁴⁶ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominovic, 2005. Str. 47.

⁴⁷ Ibid. Str. 47-48.

- dio vezan za deskriptore;
- primjer dobre prakse koji će poslužiti u izradi digitalnog tezaurusa na datu temu;
- te obrazloženje potrebe za izradom nove verzije tezaurusa.

Drugi dio koji sadrži tezaurus je abecedni indeks pojmova koji je u osnovi veoma važan iz razloga jer se tezaurusom služe i osobe koje nisu u struci, pa samim tim korisnik koji traži građu o nekom predmetu za koji postoji specifičan termin, potražiti će taj termin u abecednom indeksu pojmova.

Kao takav „abecedni indeks pojmova sadrži potpuni rječnički fond informacijskog jezika (deskriptore, nedeskriptore), objašnjenja u vezi s uklanjanjem višeznačnosti, veze među deskriptorima i nedeskriptorima (ekvivalencija) i među samim deskriptorima (hijerarhija, asocijacija).“⁴⁸

I deskriptori i nedeskriptori termina iz znanosti o književnosti, književnih rodova i književnih vrsta navedeni su u obliku abecednog popisa. Ono što je karakteristično jeste da se deskriptori od nedeskriptora razlikuju tako što su napisani drugačijom vrstom slova (obično velikim slovima) ili su označeni nekom oznakom i međusobno su povezani unakrsnim uputama, tj. pokazani su i njihovi semantički odnosi s drugim terminima, a notacija vezana uz deskriptor pokazat će mjesto na kojem se on nalazi u stručnom indeksu.⁴⁹

Notacija vodi korisnika od deskriptora u abecednom indeksu do trećeg dijela koji sadrži tezaurus tj. do njihovog mjesta u stručnom dijelu tezaurusa⁵⁰, ali je isto tako moguće da korisnik konsultira i sadržaj stručnog indeksa koji mu prethodi, a koji pokazuje nazive kategorija u kojima su termini u tezaurusu grupisani.

Stručni indeks obavezan je dio svakog tezaurusa, a u nekim tezaurusima je i glavni dio tezaurusa. Nazivi se klasifikuju tako što ih razvrstavamo u hijerarhijske razrede. Razlika se ogleda u tome da UDK želi prikazati cjeloviti sistem hijerarhijskih odnosa, dok tezaurus prikazuje samo one odnose koji su potrebni za indeksiranje i traženje informacija u određenom dokumentu i za određene potrebe korisnika.

---

⁴⁸ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nedićko Dominović, 2005. Str. 48.

⁴⁹ Horvat, Aleksandra. *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 57.

⁵⁰ Horvat, Aleksandra. *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga)*: magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981. Str. 60.

U okviru prethodno napisanog, zaključuje se da su deskriptori, ali i nedeskriptori, sastavni dijelovi i abecednog indeksa pojmova, kao i stručnog indeksa.

3.4. Deskriptori

Deskriptor kao odabrani termin, koji se po pravilu sastoji od jedne ili više riječi i koji najpreciznije predstavlja osnovnu temu publikacije, mora biti jednoznačan i jednosmislen, gramatički i pravopisno ispravan.

Jože Urbanija u knjizi *Metodologija izrade tezaurusa* definira deskriptore kao „odobrene izraze ili simbole tezaurusa koje jednoznačno koristimo za zastupanje pojmova sadržanih u dokumentima i u dokumentacijskim pretraživanjima.“⁵¹

Osim prethodno gore navedene definicije deskriptora u smjernicama za izradu jednojezičnih tezaurusa umjesto termina „deskriptor“ koristi se i termin „preferentni“; „*Preferentni termin je termin dosljedno korišten pri indeksiranju da predstavi dati pojam.*“⁵²

Suprotno preferentnom terminu je nepreferentni termin ili nedeskriptor: „*sinonim ili kvazisinonim preferentnog termina.*“⁵³ Nepreferentni termin (nedeskriptor) se daje kao odrednica u tezaurusu, a korisnik se upućuje na odgovarajući preferentni termin (deskriptor).

Jedno od pravila koje je vezano za deskriptore i nedeskriptore jeste da se deskriptori pišu velikim slovima, dok se nedeskriptori pišu malim slovima, izuzev u slučajevima kada je neizabrani termin vlastito ime ili skraćenica koja treba da bude štampana velikim slovima.

Bitno je spomenuti da postoje dvije vrste deskriptora:

1. *najopćenitiji deskriptori* - su oni deskriptori koji mogu veoma lahko postići međunarodni sporazum o upotrebi, nakon prethodnog prijevoda na više jezika;
2. *specifični deskriptori* – su oni deskriptori za koje se može postići dogovor za više specijaliziranih područja.

---

⁵¹ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominovic, 2005. Str. 18.

⁵² JUS - ISO: *Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičnih tezaurusa* (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994. Str. 7.

⁵³ Ibid. Str. 7

Da bi se pravilno izabrali dekritori koji će se naći u tezaurusu, potrebno je voditi se prema pravilima za izbor deskriptora.

3.5. Pravila za izbor deskriptora

Pravila za izradu deskriptora uzeta su iz knjige Metodologija izrade tezaurusa⁵⁴ Jože Urbanija i nadopunjena su nekim najznačajnijim pravilima iz knjige Organizing knowledge⁵⁵ Jenifer Rowley i Johna Farrowa:

1. Za deskriptore biramo izraze koji zastupaju samo jedan pojam. Dakle, nema pravila koliko riječi za to trebamo upotrijebiti, što znači da jedna riječ može da sadrži više pojmova, ali i da skupina riječi sadrži samo jedan pojam;
2. U tezaurusu se ne smiju javiti dva sinonima deskriptora;
3. Tezaurus ne smije sadržavati deskriptore koji su kvazisinonimi. Ako ih koristimo moramo tačno odrediti njihov sadržaj i jednoga od njih izdvojiti iz popisa deskriptora;
4. U skladu sa pravilom o usklađenosti tezaurusa treba da se osigura da u tezaurusu ne uključimo izraz koji postoji u već drugom tezaurusu;
5. Tezaurus ne treba uključivati previše specifičnih deskriptora za koje mislimo da ih u praksi nećemo koristiti;
6. Trebamo izbjegavati upotrebu polisema, ali ako se već odlučimo za njih, moramo označiteljima označiti njegovov odgovarajuće područje ili uz deskriptor navesti napomenu o upotrebi;
7. Deskriptor i sve ono što on jeste, njegovo bilježenje i oblik mora udovoljiti formalnim zahtjevima međunarodne norme (ISO 2788);
8. Izbjegavati glagole pri izradi deskriptora;
9. Koristiti se imenicama;
10. Koristiti množinu za one imenice koje se broje;
11. Ne mijenjati redoslijede riječi u frazama.

Nakon izbora deskriptora, sljedeće na šta se treba fokusirati jesu odnosi koji se pojavljuju unutar tezaurusa.

---

⁵⁴ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaurusa*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominovic, 2005. Str. 23

⁵⁵ Rowley, Jenifer; Farrow, John. *Organizing knowledge: an introduction to Managing access to information*. Ashgate Publishing: England, 2008. Str. 144-146.

3.6. Odnosi deskriptora

U tezaurusu postoje tri vrste osnovnih odnosa među terminima:

- odnos ekvivalencije;
- hijerarhijski odnos i
- odnos asocijacije.

3.6.1. Odnos ekvivalencije (odnos jednakosti)

Odnosi ekvivalencije postoje među oznakama sličnog ili gotovo istog značenja.⁵⁶ U Uputstvima za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa (ISO JUS 2788:1994) ekvivalentni odnosi definiraju se kao: „*odnosi između preferentnih termina (deskriptora) i nepreferentnih termina (nedeskriptora), pri čemu se prihvata da dva ili više termina za potrebe indeksiranja označavaju isti pojam.*“⁵⁷

Dakle, uspostava odnosa ekvivalencije, odnosno jednakosti je prvi odnos koji se treba uspostaviti unutar tezaurusa. Odnos jednakosti se zasniva na odabiru ključne riječi, odnosno deskriptora ili pristupnice među sinonimima, koja će služiti za pretraživanje, dok će ostali sinonimi biti uključeni u tezaurus kao nedeskriptori i po njima se neće moći vršiti pretraživanje. Za označavanje takvih odnosa koristiti ćemo oznake *UP (UPOTRIJEBI)* i *UZ (UPOTRIJEBI ZA)*.

Oznake UP i UZ su međunarodni standardi (ISO 2788-1986), od kojih se prvom (UP) upućuje na upotrebu termina za pretraživanje, tj. deskriptora, dok se druga (UZ) upotrebljava ispred sinonima ili lažnih sinonima, tj. nedeskriptora, koji ne mogu služiti kao termini za pretraživanje.⁵⁸

Primjer: TEORIJA KNJIŽEVNOSTI

Poetika

UZ Poetika

UP TEORIJA KNJIŽEVNOSTI

⁵⁶ Dizdar, Senada. *Od podatka do metapodatka*. Sarajevo: NUBBiH, 2011. Str. 113.

⁵⁷ JUS - ISO: *Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa* (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994. Str. 27.

⁵⁸ Križaj, Lana. *Tezaurus graditeljske baštine. Podatkovni standard u inventarima kulturne baštine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2009. str. 31.

U odnosu ekvivalencije moramo znati razlikovati sinonime i kvazisinonime;

- *Sinonimi su* termini čije se značenje može smatrati istim u raznim kontekstima, tako da su međusobno zamjenjivi.⁵⁹
- *Kvazisinonimi su* termini čije se značenje smatra drugačijim u uobičajenoj upotrebi, ali se za potrebe indeksiranja tretiraju kao sinonimi.⁶⁰

3.6.2. Hijerarhijski odnosi

Hijerarhijski odnosi izražavaju nadređenost i podređenost među pojmovima. Nadređeni pojmovi treba da predstavljaju klasu ili cjelinu, a podređeni se odnose na njene članove ili dijelove cjeline.⁶¹ Deskriptore treba grupirati u šire i uže pojmove, tako da jedan deskriptor može imati više od jednog užeg pojma i više od jednog šireg pojma.⁶²

Oznake ŠT i UT su također međunarodni standardi (ISO 2788-1986), od kojih se prvom (ŠT) upućuje na pojam koji ima šire značenje, dok se drugi (UT) odnosi na pojam sa užim značenjem.

Primjer:	PUSTOLOVNI ROMAN	ROMAN
	ŠT ROMAN	UT PUSTOLOVNI ROMAN

Hijerarhijski odnosi, prema logičkim različitim situacijama, dijele se na⁶³:

- generičke veze,
- hijerarhijske veze dio - cjelina,
- veza klasa – egzemplar (veze instancije).

Međutim, rad će se zadržati na osnovnu podjelu odnosa, dok će gore spomenute veze hijerarhijskog odnosa biti samo pobrojane.

---

⁵⁹ *JUS - ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa* (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994. Str. 27.

⁶⁰ *Ibid.* Str. 28.

⁶¹ *Ibid.* Str. 29.

⁶² Križaj, Lana. *Tezaurus graditeljske baštine. Podatkovni standard u inventarna kulturne baštine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2009. str. 32.

⁶³ *JUS - ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa* (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994. Str. 29.

3.6.3 Asocijativni odnosi (odnos srodnosti)

Asocijativni odnosi izražavaju analogiju značenja među pojmovima. Odnos srodnosti među terminim jeste onaj odnos koji se ne može izraziti hijerarhijski, nego upućuje korisnika na druge termine koji su u nekakvom suodnosu s polazišnim deskriptorom.⁶⁴

Oznaka ST je međunarodni standard (ISO 2788-1986) i upućuje na pojam koji predstavlja srodni izraz.

Primjer: STILISTIKA	STIL
ST STIL	ST STILISTIKA

Ovi odnosi isključuju hijerarhijske odnose i odnose ekvivalencije. Asocijativni odnosi su veoma važni pri indeksiranju jer vode kroz tezaurus i upozoravaju osobe na sve one pojmove koji su bliski deskriptoru kojeg traže.

Nakon što su pobrojana pravila koja bi se trebala slijediti, a koja govore kako izabrati pravi termin ali i kako izbjeći probleme u njihovom odabiru; nakon što su utvrđene metode koje će se koristiti u samoj izradi tezaurusa; te nakon što su navedeni osnovni dijelovi tezaurusa i njihovi odnosi, poglavlje koje prethodi govorit će o primjerima dobre prakse, te će ti primjeri poslužiti kao dobri primjeri u izradi digitalnog tezaurusa za oblast teorije književnosti.

4. Primjer dobre prakse za izradu digitalnog tezaurusa iz oblasti teorije književnosti

Jedan od primjera dobre prakse za izradu digitalnog tezaurusa jeste najveća i najpoznatija baza podataka MEDELIN, koja obuhvata oblasti iz medicine, stomatologije, veterinarske znanosti, sestinstva, te biološke znanosti. Kao drugi primjer poslužit će Art and architecture thesaurus (AAT) koji je razvijen kako bi olakšao pristup informacijama o umjetnosti i arhitekturi.

---

⁶⁴ Križaj, Lana. *Tezaurus graditeljske baštine. Podatkovni standard u inventarima kulturne baštine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2009. str. 32.

4.1. Tezaurus kao baza znanja u sistemima za pretraživanje

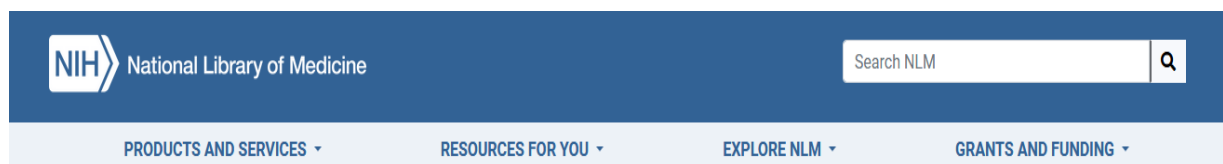
Za pretraživanje informacija većina inteligentnih sistema koriste neki oblik tezaurusa kao bazu znanja o domenu – predmetnoj oblasti baze znanja, koja se kao baza znanja koristi i u pretraživanju i u indeksiranju. Znanje je u takvoj bazi znanja predstavljeno kao mreža slična mreži deskriptora u tezaurusu. U implementaciji baze znanja primijenjene su strukture znanja – semantička mreža (SM), produkciona pravila, objekti i neuronska mreža.⁶⁵

Također, ono što treba napomenuti jeste da baza znanja ne mora počivati samo na jednom tezaurusu. Dakle, baza znanja može počivati na više njih. Jedan od projekata koji može poslužiti kao primjer u kojem se projekat baze znanja izgrađuje integracijom tezaurusa srodnih baza podataka počeo se izrađivati krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća za oblast medicine u National Library of Medicine. Njegov cilj je bio iskorištavanje znanja u već postojećim tezaurusima iz oblasti medicine i baze podataka MEDLINE.

MEDLINE (<https://www.nlm.nih.gov/bsd/medline.html>)⁶⁶ je najveća i najpoznatija medicinska baza podataka, koja obuhvata medicinu, stomatologiju, veterinarske znanosti, sestrinstvo, te biološke znanosti. Dostupna nam je preko četiri različita interfejsa: OvidSP, Web of Knowledge, EBSCOhost i PubMed-a. Obuhvata časopise iz oko 80 zemalja na 30 jezika. Indeksira oko 5.400 časopisa, a trenutno ima 21 milion zapisa, te se zasniva na dnevnom ažuriranju.⁶⁷

U gornjem desnom uglu MEDLINE-a nalazi se pretraživač koji omogućava posjetiocima da pretraživanjem dođu do željenog termina. NLM (National Library of Medicine) katalog se može pretraživati po predmetu, autoru, veze na LocatorPlus i na mnoge druge načine.

Slika 1: NLM pretraživač

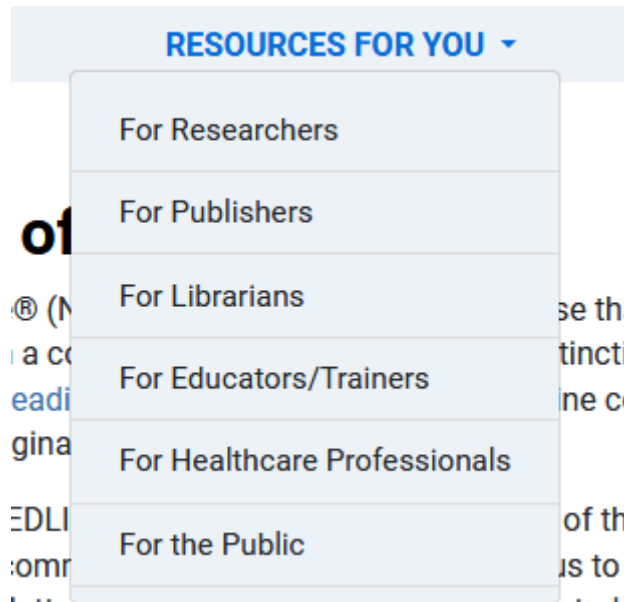
⁶⁵ Dizdar, Senada. *Od podatka do metapodatka*. Sarajevo: NUBBiH, 2011. Str. 218.

⁶⁶ *National Library of Medicine – MEDLINE*. [mrežna stranica]. Dostupno na: <https://www.nlm.nih.gov/bsd/medline.html> (05.10.2020.)

⁶⁷ *Pronalaženje informacija: baze podataka i strategija njihova pretraživanja*. Katedra za istraživanje u biomedicini i zdravstvu. Medicinski fakultet u Splitu. Str. 25-26. (pristupila 20.09.2020.) Dostupno na: [http://neuron.mefst.hr/docs/katedre/med_humanistika/IBZ/Farmacija/ZnanstvenaMetod/MATERIJALI/Farmacija-5.%20dan_predavanje%20\(Nalazenje%20informacija%20i%20EBM\).pdf](http://neuron.mefst.hr/docs/katedre/med_humanistika/IBZ/Farmacija/ZnanstvenaMetod/MATERIJALI/Farmacija-5.%20dan_predavanje%20(Nalazenje%20informacija%20i%20EBM).pdf)

Jedna od opcija koju posjeduje MEDLINE jeste *izvori za vas*, te klikom na to možemo izabrati opciju za istraživanje, za izdavača, za bibliotekare, za edukatore/trenere, za zdravstvene radnike, te za javnost.

Slika 2: Opcija "Izvori za vas"

Pored MEDLINE-a kao jedne od najpoznatijih baza podataka, Art and architecture thesaurus (<https://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/aat/>⁶⁸) se smatra najpoznatijim tezausom. Art and architecture thesaurus je rječnik koji je razvijen kako bi olakšao pristup informacijama o umjetnosti i arhitekturi. Također, ovaj tezaus se može koristiti i kao pomoć pri pretraživanju baza podataka. Getty Information Institute vodi i razvija Art and architecture thesaurus i prva ideja o potrebi kreiranja takvog kontroliranog terminološkog rječnika javila se 1979. godine a realizacija same ideje započela je godinu dana kasnije, 1980. godine. Danas on sadrži 125.000 pojmova za opisivanje umjetničkih djela, arhitekture, dekorativne umjetnosti, predmeta materijalne kulture i arhivskog materijala. Ovaj tezaus postoji i u štampanom i u elektronskom obliku.⁶⁹

Što se tiče elektronske verzije Art and architecture thesaurus dostupnoj na internetu, pretraživanje se vrši tako da se traženi pojam upiše i pokrene pretraga. Pojmovi koji se mogu pretraživati su pojmovi koji se odnose na umjetnost, arhitekturu i srodne discipline, uključujući vrste predmeta i arhitekturu (npr. katedrala), materijale, stilove i razdoblja

⁶⁸ Art and Architecture Thesaurus. [mrežna stranica]. Dostupno na: <https://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/aat/> (05.10.2020.)

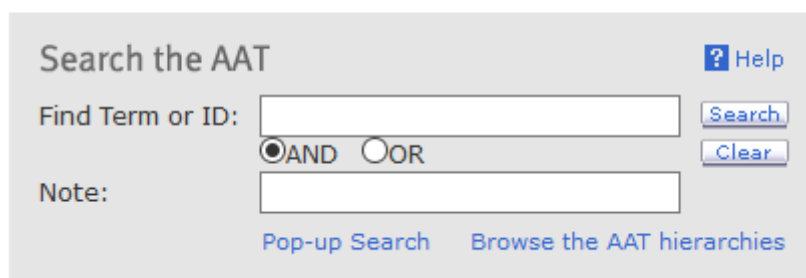
⁶⁹ Križaj, Lana. *Tezaus graditeljske baštine. Podatkovni standard u inventarna kulturne baštine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2009. Str. 34.

(Neolitik, barok), zanimanja (slikari, kipari), aktivnosti (muzeologija, grafika), fizički atributi i povezani pojmovi.

Prilikom pretraživanja, pored pretraživača, riječ se može tražiti u *Note* (bilješci), a možemo i navesti da li između pojma i bilješke želimo koristiti *AND* ili *OR*. Skočni prozor se može aktivirati klikom na skočno pretraživanje (*Pop – up Search*). Korištenje skočnih prozora omogućava nam da postavimo upit bez da se nekoliko puta vraćamo na glavni zaslon pretraživanja za svaki rječnik.

Slika 3: AAT pretraživač

Art & Architecture Thesaurus® Online

The screenshot shows the search interface for the Art & Architecture Thesaurus Online. It features a search bar labeled "Search the AAT" with a "Help" link. Below the search bar is a "Find Term or ID:" input field, a "Search" button, and a "Clear" button. There are two radio buttons for "AND" (selected) and "OR". Below these is a "Note:" input field. At the bottom, there are two links: "Pop-up Search" and "Browse the AAT hierarchies".

Prilikom unosa, pojmovi se mogu unositi velikim ili malim slovima, sa ili bez razmaka i interpunkcije. Ukoliko unesemo pojam koji nije deskriptor, onda će nam AAT ponuditi odgovarajuće deskriptore. Odabirom nekog od deskriptora otvara se zapis, a također je ponuđena i opcija hijerarhijskog prikaza, čijim se aktiviranjem otvara novi ekran na kojem je prikazana hijerarhijska pozicija određenog pojma.

Savjeti za pretraživanje koje pruža AAT:

- kada se zapisom ne može pronaći upit, pregledava se hijerarhija;
- -ukoliko se pojam traži obrnutim redoslijedom, a pretraživanje nije uspjelo, onda se pretražuje prirodnim redoslijedom;
- ukoliko zapis koji pretražujemo nismo dobili, onda se vrši pretraživanje jedne ili dvije ključne riječi sa logičkim operatorima i slično.

Upravo nam MEDELINÉ i AAT služe kao dobri primjeri na osnovu kojih se može kreirati digitalni tezaurs za oblast teorije književnosti. Kao još jedan primjer, imamo istraživanje čija je polazna teza da UDK može biti upotrijebljena kao vjerodostojna osnova za izradu tezaurusa datog područja.

4.2. UDK kao osnova za izradu tezaurusa

Kao primjer imamo istraživanje, čiji je cilj autorica Jelice Leščić i Maje Cvitaš u izdvojenom tekstu pod nazivom *Skupina UDK-a 02 kao temelj tezaurusa za područje knjižničarstva* bio da se potvrdi polazna teza da Univerzalna decimalna klasifikacija – opća klasifikacijska shema, skupina 02 Knjižničarstvo (Bibliotekarstvo), može biti upotrebljena kao vjerodostojna osnova za izradu tezaurusa datog područja.

Istraživanje je provedeno u normativnoj bazi podataka koja se izrađuje u Biblioteci HAZU, koja je, za specifičnu namjenu, dograđena u skladu s hrvatskom normom ISO 2788.

Baza je koncipirana tako da se u nju mogu dvojezično pohranjivati deskriptori predstavljeni nazivom i kodom, u potpunosti ili po dijelovima hijerarhijski ustrojeni, što pogoduje izradi klasifikacijskih sistema, te ih povezivati, opisivati i opremiti istoznačnicama u skladu s normama ISO 2788 i ISO 5964 za izradu tezaurusa.⁷⁰

Dio klasifikacijske sheme UDK-a, uzet kao temelj u izgradnji tezaurusa, koristi se i za klasificiranje građe pridruživanjem numeričkog koda (broja UDK-a) jedinici građe, a pojmovi klasifikacijskih skupina kao deksriptora u predmetnoj obradi građe. Istoznačnice deskriptora i bilješke na engleskom jeziku preuzete su iz izvornika, tj. tablica UDK-a u svrhu poredbenog pregleda rječnika.⁷¹

Kao zaključak imamo to da je istraživanje pokazalo da hijerarhijska struktura UDK-a na zadovoljavajući način služi kao ishodište bilježenju naziva pojedinoga predmetnog područja u formi tezaurusa i može poslužiti kao model za ispitivanja ostalih predmetnih područja.

5. Tezaurus

Kao jedan od povod za izradu digitalnog tezaurusa iz oblasti teorije književnosti bio je podatak koji ukazuje na to da su tezaurusi za područje književnosti rijetki, dok njihov broj na području prirodnih i primjenjenih znanosti raste.

Zašto baš izrada digitalnog tezaurusa? Svjedoci smo da danas živimo u vremenu gdje nam je sve dostupno, stoga bi svrha izrade digitalnog tezaurusa iz oblasti teorije književnosti, bila

---

⁷⁰ Leščić, Jelica; Cvitaš, Maja. *Skupina UDK-a 02 kao temelj tezaurusa za područje knjižničarstva*. 2003. Str. 103 (pristupila 30.08.2020.) Dostupno na: http://eprints.rclis.org/6794/1/Lescic_Cvitas.pdf

⁷¹ Ibid. Str. 103.

ukazivanje na važnosti organizovanja informacija u digitalnom okruženju, osobito u odnosu na pohranjivanje i pretraživanje informacija u online katalogu. Osim toga, izrada digitalnog tezaurusa kao radnog pomagala, olakšala bi znanstvenicima ili studentima književnosti na početku njihova rada da prikupljaju informacije o relevantnoj građi, pomagala im u učenju i razumijevanju odnosa među pojmovima i pretraživanju, te im na taj način ujedno i omogućila da upoznaju funkcionisanje takvog sistema.

Forme koje su bile najpogodnije za kreiranje tezaurusa iz oblasti teorije književnosti jesu kombinacija abecednog i hijerarhijskog ispisa, gdje nam je abecedni indeks pojmova veoma važan jer se tezaurosom služe i osobe koje nisu u struci, stoga im abecedni indeks pojmova pomaže da dođu do traženog pojma. Notacija koja je vezana za deskriptor vodi korisnika od deskriptora u abecednom do njegovog mjesta u stručnom dijelu tezaurusa. Stručni dio tezaurusa pojmove klasifikuje tako što ih razvrstava u hijerarhijske razrede, te na osnovu toga korisnik ima hijerarhijski prikaz pojma kojeg traži. Abecedni i stručni indeks tezaurusa iz oblasti teorije književnosti, sastoji se od: znanosti o književnosti, književnih vrsta i književnih rodova, te korisnik ukoliko želi, može da potraži pojmove iz navedenih oblasti.

Prednost tezauros kao informacionog sistema ogleda se u tome da on koristi prirodni jezik, a ne jezik simbola. Međutim, uspostavljanje odnosa među pojmovima u smislu izrade takvog kontroliranog rječnika veliki je izazov, osobito kada se radi za oblast književnosti jer su u pitanju jezički problemi koji neminovno dovode u pitanje jednoznačnost terminologije.

Zdenko Lešić u knjizi *Teorije književnosti* navodi Lotmanovo tumačenje jezika, a ono se ogleda u tome da se jezik u umjetničkom tekstu organizuje u istovremenom djelovanju dva sistema: s jedne strane sistema prirodnog jezika, s njegovom hijerarhijom elemenata i njegovim principima organizacije, a s druge strane sistemom književnosti, s njegovom hijerarhijom postupaka i konvencija i s njegovim principima organizacije. Međutim, kako ta dva sistema nisu istovjetnog oblika, jezičke jedinice iz prirodnog jezika ulaze u jezik književnog djela, transformirajući se prema imanentnim „zakonima“ književnosti kao drugostepenog modelativnog sistema. Stoga za Lotmana, reći da književnost ima svoj jezik koji se ne podudara sa prirodnim jezikom, nego se nad njim nadograđuje, znači reći da književnost ima svoj, samo njoj svojstven sistem znakova i pravila njihovog kombinovanja koji služe za prenošenje osobitih poruka, koje se ne mogu prenositi drugim sredstvima.⁷²

---

⁷² Lešić, Zdenko. *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo-Publishing, 2005. Str. 73.

U izradi ovog tezaurusa to bi značilo da su pojedini pojmovi objašnjeni u fusnotama ili da su neke podjele zastarjele pa su zamijenjene sa drugim podjelama, te se zbog toga izrađuje tezaurus sa određenim odstupanjima, gdje se neki pojmovi koji se nalaze u tezaurusu mogu navesti u nekom širem ili užem značenju. Primjer uzet iz ovog tezaurusa odnosi se na pojam teorije književnosti gdje je u fusnoti stavljena napomena da Solar u knjizi *Teorija književnosti* napominje da se pojam teorija književnosti često nazivala i poetikom što je bio tradicionalni naziv za sistematsko učenje o načelima proizvodnje književnih djela no, danas se pojmom poetike označava samo dio savremene teorije književnosti ili učenje o pjesništvu vezano za pojedine književne pravce ili razdoblja. Što dovodi do zaključka da je osnovni cilj prilikom izrade tezaurusa da problem nepristupačnosti jezika učinimo pristupačnijim u humanističkim znanostima.

Kao što književne vrste usmene književnosti zadovoljavaju kolektivne duhovne potrebe zajednice, tako će historijski razvoj zajednice s promijenjenim produkcionim odnosima u njoj stvarati druge životne probleme za nju koji neće više nalaziti ni izraza ni zadovoljenja u dotadašnjim književnim vrstama: stare će se modificirati, slabije ili jače, odumirat će, stvarat će se nove. U životu književnih vrsta ništa nije ni „vječno“ ni „prirodno“, sve je društveno uvjetovano i sve podliježe promjenama.⁷³

Shodno tome često su različite teorijske škole koristile iste pojmove u različita značenja, kao i različite pojmove u istim značenjima, pa se kao sinonimi javljaju književno djelo i književni tekst, koji u čisto teorijskom smislu to nisu, već prave distinkciju. Stoga će se uvijek dovoditi u pitanje jednoznačnost terminologije, što dovodi do zaključka da izrada jednog tezaurusa nikada nije dovršen posao, zbog toga što se mogu desiti promjene u kojima se novi termini i nova značenja starih termina javljaju stalno. Sve ovo biva povodom za izradu digitalnog tezaurusa iz oblasti teorije književnosti, sa posebnim naglaskom na digitalni jer će promjene u terminima, njihovim podjelama i značenjima biti mnogo lakše nadopuniti i/ili promijeniti u digitalnoj nego u štampanoj formi.

Što se tiče pojmovnih odnosa koji se javljaju unutar tezaurusa teorije književnosti, naglasak se stavlja na osnovne odnose među pojmovima; odnos ekvivalencije, hijerarhijski odnos i odnos asocijacije, gdje se najčešće javlja hijerarhijski odnos čija je funkcija da izrazi nadređenost ili podređenost među pojmovima, a čije su oznake ŠT i UT date međunarodnim standardom (ISO 2788-1986), od kojih se prvom (ŠT) upućuje na pojam koji ima širenje značenje, dok se

---

⁷³ Stamać, Ante; Škreb, Zdenko. *Uvod u književnost*. Zagreb: Globus, 1986. Str. 26.

drugom (UT) upućuje na pojam sa užim značenjem. Osim prethodno dvije navedne skraćenice, postoji i preostalih devet koje se koriste kao prefiksi uz termine.

6. Objašnjenje skraćenica i simbola

Skraćenice koje su navedene u tabeli koja slijedi koriste se u ovom standardu kao prefiksi uz termine. Svaka skraćenica označava odnos ili funkciju termina ili napomene koja slijedi termin.⁷⁴

Tabela 2: Skraćenice po JUS ISO 2788: 1994 i njihovo značenje

SKRAĆENICE PO JUS ISO 2788: 1994 STANDARDIMA	ZNAČENJE
O (OBJAŠNJENJE)	Dodaje se terminu da odredi njegovo značenje unutar jezika za indeksiranje.
UP (UPOTRIJEBI)	Termin koji prati ovaj simbol je preferentni termin izabran između sinonima i kvazisinonima.
UZ (UZETO ZA)	Termin koji prati simbol je neizabrani termin ili kvazisinonim.
NT (NAJŠIRI TERMIN)	Termin koji prati simbol je naziv najšire klase kojoj specifični termin pripada; ponekad se koristi u alfabetskom dijelu tezaurusa.
ŠT (ŠIRI POJAM)	Termin koji prati simbol predstavlja termin koji ima šire značenje.
ŠTG (ŠIRI POJAM, GENERIČKI)	
ŠTP (ŠIRI POJAM, PARTITIVNI)	
UT (UŽI TERMIN)	Termin koji slijedi ovaj simbol odnosi se na termin sa užim značenjem.
UTG (UŽI POJAM, GENERIČKI)	
UTP (UŽI POJAM, PARTITIVNI)	
ST (SRODNI TERMIN)	Termin koji prati ovaj simbol označava

⁷⁴ JUS - ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994. Str. 8.

	srodan termin ali koji nije ni sinonim ni kvazisinonim, ni širi ni uži termin.
--	--

Svaki deskriptor u abecednom indeksu navodi se zajedno sa svojim stablom (poljem). Deskriptarsko stablo je: „*uređen razred deskriptora koji su s glavnim deskriptorom povezani putem paradigmatičkih odnosa i nedeskriptora.*“⁷⁵ Simboli koji su se koristili u magistarskom radu A. Horvat pod nazivom *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti* razlikovali su se od onih koje danas nudi standard, pa je stoga oznaka za nadređeni termin predstavljala kosa i horizontalna linija sastavljena zajedno (/_), dok je za podređeni termin izgledala nešto malo drugačije (_\). Ukoliko neki termin pripada dvjema ili više hijerarhijama, nadređeni ili podređeni termini su popraćeni simbolima, kojima prethodi zvjezdica (*/_ ili *_\), Srodnim terminima prethodi simbol (-).

Što se tiče stručnog indeksa, adresna oznaka (kod) je dodjeljena svakom od izabranih termina i taj kod ima funkciju uputnice u abecednom indeksu. Kodovi treba da budu pogodni za nizanje, te mogu jednostavno da se sastoje od niza rastućih brojeva ili da podrazumijeva notaciju preko koje se može izraziti hijerarhija.⁷⁶

Razlog zašto se danas ne koriste simboli koje je predložila A. Horvat je taj da ukoliko bi tezaursu bio izrađen digitalno, simboli koje ona navodi ne bi mogli da se učitaju ili prepoznaju prilikom pretraživanja, dok su oznake navedene slovima prepoznatljive mašini, te se zbog toga simboli koje koristi A. Horvat smatra tradicionalnim navođenjem simbola u tezaursu. Također, kao još jedan razlog, ali ne i manje bitan, navodi se postojanje standarda, pa bi njihovo ignorisanje bilo neprihvatljivo.

---

⁷⁵ Urbanija, Jože. *Metodologija izrade tezaursu*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominovic, 2005. Str. 48

⁷⁶ *JUS - ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaursu* (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994. Str. 40.

I STRUČNI INDEKS

SADRŽAJ

- 1 ZNANOST O KNJIŽEVNOSTI
- 2/5 KNJIŽEVNI RODOVI I KNJIŽEVNE VRSTE

1 ZNANOST O KNJIŽEVNOSTI

1 ZNANOST O KNJIŽEVNOSTI

100 HISTORIJA KNJIŽEVNOSTI

100.1 Opća historija književnosti

O Razvija se na temelju komparativnog proučavanja književnosti kao nastojanje da se obuhvate sve književne pojave od svjetskog značenja („svjetska književnost“) ili veliki broj nacionalnih književnosti koje povezuju sličan razvoj na zajedničkim temeljima u istoj ili barem uveliko sličnoj tradiciji.

100.2 Komparativna historija književnosti

UZ Poredbena historija književnosti

O Orijentisana više u pravcu istraživanja jedne nacionalne književnosti s obzirom na njene veze sa drugim književnostima ili više u smislu veza dvije književnosti.

100.3 Historija pojedine književnosti

O Obrađuje se najčešće prema načelu nacionalne pripadnosti, prema načelu jezičnog zajedništva, prema načelima zajedničke tradicije ili zajedničkog života u nekoj višenacionalnoj i višejezičnoj zajednici.

101 TEORIJA KNJIŽEVNOSTI⁷⁷

O Solar govori o užem i širem području izučavanja, te u tom smislu u užem području ubraja metodologiju proučavanja književnosti, stilistiku i versifikaciju, dok u širem području spominje književne teorije, estetiku i semiotiku.

101.1 Književne teorije

101.1.1 Feministička kritika

101.1.2 Fenomenološka kritika

---

⁷⁷ Solar napominje da se teorija književnosti često nazivala i poetikom što je bio tradicionalni naziv za sistematsko učenje o načelima proizvodnje književnih djela no, danas se pojmom poetike označava samo dio savremene teorije književnosti ili učenje o pjesništvu vezano za pojedine književne pravce ili razdoblja. (Podjela preuzeta od Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 2005. Str. 27)

- 101.1.3 Formalistička kritika
- 101.1.4 Impresionistička kritika
- 101.1.5 Marksistička kritika
- 101.1.6 Postkolonijalna kritika
- 101.1.7 Poststrukturalistička kritika
- 101.1.8 Psihoanalitička kritika
- 101.1.9 Strukturalistička kritika
- 101.2 Književne vrste
- 101.3 Književni rodovi
- 101.4 Metodologija proučavanja književnosti⁷⁸
  - 101.4.1 Arhetipska teorija
  - 101.4.2 Kritika pozitivizma
  - 101.4.3 Naratologija
  - 101.4.4 Nova kritika u Engleskoj i Americi
  - 101.4.5 Učenje o interpretaciji
  - 101.4.6 Poststrukturalizam
  - 101.4.7 Pozitivizam
  - 101.4.8 Psihoanalitička teorija
  - 101.4.9 Ruski formalizam
  - 101.4.10 Sociologija književnosti
  - 101.4.11 Strukturalizam
- 101.5 Stilistika

---

⁷⁸ Podjela prezeta od Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 2005. Str. 246.

O Podjela stilistike na tri dominantna pravca.⁷⁹

ST Stil

101.5.1 Impresionistička stilistika

101.5.2 Strukturalna lingvistička stilistika

101.5.3 Poststrukturalna stilistika

101.5.4 Retorika

O Stilistika se nerijetko smatra nasljednicom retorike ili, drugim riječima, „modernom retorikom“.

Deliberativna retorika

UZ Politička retorika

Epideiktika retorika

UZ Demonstrativna retorika

Forenzička retorika

UZ Juridička retorika

O Ovu podjelu je kako navodi Lešić ponudio već Aristotel, no ona nije primarna podjela za teoriju književnosti. Stoga mislim da je važno navesti i podjelu koju potom spominje Lešić a koju uvode rimski retoričari (Ciceron, Kvintilijan) tako što su retoriku razdjelili na invenciju, dispoziciju i elokuciju.

Dispozicija

Elokucija⁸⁰

Invencija

---

⁷⁹ Katnić-Bakaršić pored podjele stilistike na tri dominantna pravca spominje i deskriptivnu, afektivnu, kontrastivnu, funkcionalnu, feminsitičku, praktičnu, pragmatičnu i kognitivnu stilistiku. (Katnić-Bakaršić, Marina. *Stilistika*. Sarajevo, 2007. Str. 44)

⁸⁰ Za teoriju književnosti s vremnom postat će najznačajnija elokucija (problematika organizacije jezičkog izraza) zbog čega ona postaje svojvrnsna teorija stila (Lešić, Zdenko. *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo-Publishing, 2005. Str. 113)

- 101.6   Versifikacija
  - UZ   Metrika
- 101.6.1   Akcentska versifikacija
  - UZ   Tonska versifikacija
- 101.6.2   Kvantitativna versifikacija
  - UZ   Antička klasifikacija
  - UZ   Klasična klasifikacija
- 101.6.3   Silabička versifikacija
- 101.6.4   Silabičko – akcentska versifikacija
- 102   KNJIŽEVNA KRITIKA

O   Od Aca do Acb je jedna od dvije najčešće podijele književne kritike. Podjela na tekuću književnu kritiku i književnu kritiku u širem smislu izvršena je prema tekstu Vladimira Bita „Književna kritika“ iz knjige „Uvod u književnost“ Zdenka Škreba i Antea Stamaća.

- 102.1   Književna kritika u širem smislu
- 102.2   Tekuća književna kritika
  - UZ   Recentna kritika
  - UZ   Novinska kritika

O   Podjela od Acc do Ace je druga od dvije najčešće podijele književne kritike uzeta iz Rečnika književnih termina. Beograd: Nolit, 1986.

- 102.3   Dogmatička književna kritika
- 102.4   Impresionistička književna kritika

---

⁸¹ Lešić aktivističku kritiku spominje kao zasebnu. (Lešić, Zdenko. *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo-Publishing, 2005.)

2/5 KNJIŽEVNI RODOVI I KNJIŽEVNE VRSTE

- 2 EPIKA
- 200 Epika u prozi
  - (prema složenosti)
  - ST Epika u stihu
- 200.1 Jednostavne prozne vrste
  - Mit
  - Legenda
  - Bajka
  - Saga
  - Vic
  - Zagonetka
  - Poslovica
- 200.2 Složene prozne vrste
  - (prema opsegu)
- 200.2.1 Novela
  - O Mala prozna vrsta
- 200.2.2 Pripovjetka
  - O Srednja prozna vrsta
- 200.2.3 Roman
  - O Velika prozna vrsta
  - (prema tematici)

Društveni roman

Historijski roman

Ljubavni roman

Pikarski roman

Porodični roman

Psihološki roman

Pustolovni roman

Viteški roman

(prema autorovim namjerama i osnovnom tonalitetu)

Didaktički roman

Humoristički roman

Satirički roman

Sentimentalni roman

Tendenciozni roman

(prema načinima izgradnje sižea)

Lančani roman

Prstenasti roman

Paralelni roman

(prema rangu u hijerarhiji vrijednosti i odnosu publike prema romanu)

Dječiji roman

Omladinski roman

Trivijalni roman

Zabavni roman

(prema strukturi)

Roman lika

Roman dešavanja

Roman prostora

Roman vremena

201 Epika u stihu

(prema vrsti)

ST Epika u prozi

201.1 Ep

(prema tematici)

201.1.1 Epopeja

UZ Herojski ep

201.1.2 Didaktički ep

201.1.3 Idilski ep

201.1.4 Komični ep

201.1.5 Religiozni ep

201.1.6 Romantični ep

201.1.7 Životinjski ep

201.2 Balada

201.3 Epske pjesme

201.4 Poema

201.5 Romanca

3 LIRIKA

(prema tematici)

- 300 Ljubavna lirika
- 301 Pejzažna lirika
- 302 Religiozna lirika
- 303 Rodoljubna lirika
- 304 Socijalna lirika

(prema histrijskom razvoju lirike)

- 305 Ditiramb
- 306 Elegija
- 307 Epigram
- 308 Epitaf
- 309 Himna
- 310 Idila
- 311 Oda

4 DRAMA

- 400 Drama u užem smislu
- 401 Komedija

(prema tipu dešvanja)

Komedija intrige

Komedija karaktera

Komedija konverzacije

Komedija naravi

Komedija situacije

	Romantična komedija
402	Tragedija
403	Farsa
404	Melodrama
405	Opera
406	Pastorala
407	Vodvilj
5	DIDAKTIKA
500	Književno – znanstvene vrste
	UZ Esejistika
	UZ Publicistika
	Biografija
	Dnevnik
	Esej
	Feljton
	UZ Podlistak
	Memoari
	Putopis
	Reportaža

II ABECEDNI INDEKS

Akcentska versifikacija 101.6.1;

UZ Tonska versifikacija

ŠT Versifikacija

Arhetipska teorija 101.4.1;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Bajka 200.1;

ŠT Jednostavne prozne vrste

Balada 201.2;

ŠT Epika u stihu

Biografija 500;

ŠT Književno – znanstvene vrste

Deliberativna retorika 101.5.4;

UZ Politička retorika

ŠT Retorika

Didaktički ep 201.1.2;

ŠT Ep

Didaktički roman 200.2.3;

ŠT Roman

DIDAKTIKA 5;

ŠT Književni rodovi

UT Književno – znanstvene vrste

Dispozicija 101.5.4;

ŠT Retorika

Ditiramb 305;

ŠT Lirika

Dječiji roman 200.2.3;

ŠT Roman

Dnevnik 500;

ŠT Književno – znanstvene vrste

Dogmatička književna kritika 102.3;

ŠT Književna kritika

DRAMA 4;

ŠT Književni rodovi

UT Drama u užem smislu

UT Farsa

UT Komedija

UT Melodrama

UT Opera

UT Pastoral

UT Tragedija

UT Vodvilj

Drama u užem smislu 400;

ŠT Drama

Društveni roman 200.2.3;

ŠT Roman

Elegija 306;

ŠT Lirika

Elokucija 101.5.4;

ŠT Retorika

Ep Bba;
ŠT Epika u stihu
UT Didaktički ep
UT Epopeja
UT Idilski ep
UT Komični ep
UT Religiozni ep
UT Romantični ep
UT Životinjski ep

Epideiktička retorika 101.5.4;

UZ Demonstrativna retorika
ŠT Retorika

Epigram 307;

ŠT Lirika

EPIKA 2;

ŠT Književni rodovi
UT Epika u prozi
UT Epika u stihu

Epika u prozi 200;

ŠT Epika

ŠT Proza

UT Jednostavne prozne vrste

UT Novela

UT Pripovjetka

UT Roman

ST Epika u stihu

Epika u stihu 201;

ŠT Epika

ŠT Stih

UT Balada

UT Ep

UT Epopeja

UT Epske pjesme

UT Poema

UT Romanca

ST Epika u prozi

Epitaf 308;

ŠT Lirika

Epopeja 201.1.1;

UZ Herojski ep

ŠT Ep

Epske pjesme 201.3;

ŠT Epika u stihu

Esej 500;

ŠT Književno – znanstvene vrste

Farsa 403;

ŠT Drama

Feljton 500;

UZ Podlistak

ŠT Književno – znanstvene vrste

Forenzička retorika 101.5.4;

UZ Juridička retorika

ŠT Retorika

Himna 309;

ŠT Lirika

HISTORIJA KNJIŽEVNOSTI 100;

ŠT Znanost o književnosti

UT Historija pojedine književnosti

UT Komparativna historija književnosti

UT Opća historija književnosti

Historija pojedine književnosti 100.3;

O Obraduje se najčešće prema načelu nacionalne pripadnosti, prema načelu jezičnog zajedništva, prema načelima zajedničke tradicije ili zajedničkog života u nekoj višenacionalnoj i višejezičnoj zajednici.

ŠT Historija književnosti

Historijski roman 200.2.3;

ŠT Roman

Humoristički roman 200.2.3;

ŠT Roman

Idila 310;

ŠT Lirika

Idilski ep 201.1.3;

ŠT Ep

Impresionistička književna kritika 102.4;

ŠT Književna kritika

Impresionistička stilistika 101.5.1;

ŠT Stilistika

Invencija 101.5.4;

ŠT Retorika

Jednostavne prozne vrste 200.1;

ŠT Epika u prozi

UT Mit

UT Legenda

UT Bajka

UT Saga

UT Vic

UT Zagonetka

UT Poslovica

KNJIŽEVNA KRITIKA 102;

ŠT Znanost o književnosti

O Od Aca do Acb je jedna od dvije najčešće podijele književne kritike. Podijela na tekuću književnu kritiku i književnu kritiku u širem smislu izvršena je prema tekstu Vladimira Bita „Književna kritika“ iz knjige „Uvod u književnost“ Zdenka Škreba i Antea Stamaća.

UT Književna kritika u širem smislu

UT Tekuća književna kritika

O Podijela od Acc do Ace je druga od dvije najčešće podijele književne kritike uzeta iz Rečnika književnih termina. Beograd: Nolit, 1986.

UT Dogmatička književna kritika

UT Impresionistička književna kritika

UT Naučna i aktivistička književna kritika

Književna kritika u širem smislu 102.1;

ŠT Književna kritika

KNJIŽEVNI RODOVI 101.3;

ŠT Teorija književnosti

UT Didaktika

UT Drama

UT Epika

UT Lirika

KNJIŽEVNI VRSTE 101.2;

ŠT Teorija književnosti

UT Bajka

UT Balada

UT Biografija

UT Ditiramb
UT Dnevnik
UT Elegija
UT Ep
UT Epigram
UT Epitaf
UT Epopeja
UT Epske pjesme
UZ Esej
UT Farsa
UT Feljton
UT Himna
UT Idila
UT Komediya
UT Legenda
UT Melodrama
UT Memoari
UT Mit
UT Novela
UT Oda
UT Opera
UT Pastoral
UT Poema

UT Poslovica
UT Pripovjetka
UT Putopis
UT Roman
UT Romanca
UT Saga
UT Tragedija
UT Vic
UT Vodvilj
UT Zagonetka

Književno – znanstvene vrste 500;

UZ Esejstika
UZ Publicistika
ŠT Didaktika
UT Biografija
UT Dnevnik
UT Esej
UT Feljton
UT Memoari
UT Putopis
UT Reportaža

Komedija 401;

ŠT Drama

UT Komedija intrige

UT Komedija karaktera

UT Komedija konverzacije

UT Komedija naravi

UT Komedija situacije

UT Romantična komedija

Komedija intrige 401;

ŠT Komedija

Komedija karaktera 401;

ŠT Komedija

Komedija konverzacije 401;

ŠT Komedija

Komedija naravi 401;

ŠT Komedija

Komedija situacije 401;

ŠT Komedija

Komični ep 201.1.4;

ŠT Ep

Komparativna historija književnosti 100.2;

O Orijetisana više u pravcu istraživanja jedne nacionalne književnosti s obzirom na njene veze sa drugim književnostima ili više u smislu veza dvije književnosti.

UZ Poredbena historija književnosti

ŠT Historija književnosti

Kritika pozitivizma 101.4.2;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Kvantitativna versifikacija 101.6.2;

UZ Antička klasifikacija

UZ Klasična klasifikacija

ŠT Versifikacija

Lančani roman 200.2.3;

ŠT Roman

Legenda 200.1;

ŠT Jednostavne prozne vrste

LIRIKA 3;

ŠT Književni rodovi

ŠT Stih

UT Ditiramb

UT Elegija

UT Epigram

UT Epitaf

UT Himna

UT Idila

UT Ljubavna lirika

UT Oda

UT Pejzažna lirika

UT Religiozna lirika

UT Rodoljubna lirika

UT Socijalna lirika

Ljubavna lirika 300;

ŠT Lirika

Ljubavni roman 200.2.3;

ŠT Roman

Melodrama 404;

ŠT Drama

Memoari 500;

ŠT Književno – znanstvene vrste

Metodologija proučavanja književnosti 101.4;

ŠT Teorija književnosti

UT Arhetipska

UT Kritika pozitivizma

UT Naratologija Ruski formalizam

UT Nova kritika u Engleskoj i Americi

UT Učenje o interpretaciji

UT Poststrukturalizam

UT Pozitivizam

UT Psihoanalitička

UT Ruski formalizam

UT Sociologija književnosti

UT Strukturalizam

Mit 200.1;

ŠT Jednostavne prozne vrste

Naratologija 101.4.3;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Naučna i aktivistička književna kritika 102.5;

ŠT Književna kritika

Nova kritika u Engleskoj i Americi 101.4.4;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Novela 200.2.1 ;

O Mala prozna vrsta.

ŠT Epika u prozi

ŠT Složene prozne vrste

Oda 311;

ŠT Lirika

Omladinski roman 200.2.3;

ŠT Roman

Opća historija književnosti 100.1;

O Razvija se na temelju komparativnog proučavanja književnosti kao nastojanje da se obuhvate sve književne pojave od svjetskog značenja („svjetska književnost“) ili veliki broj

nacionalnih književnosti koje povezuju sličan razvoj na zajedničkim temeljima u istoj ili barem uveliko sličnoj tradiciji.

ŠT Historija književnosti

Opera 405;

ŠT Drama

Paralelni roman 200.2.3;

ŠT Roman

Pastorala 406

ŠT Drama

Pejzažna lirika 301;

ŠT Lirika

Pikarski roman 200.2.3;

ŠT Roman

Poema 201.4;

ŠT Epika u stihu

Porodični roman 200.2.3;

ŠT Roman

Poslovica 200.1;

ŠT Epika u prozi

ŠT Jednostavne prozne vrste

Poststrukturalna stilistika 101.5;

ŠT Stilistika

Poststrukturalizam 101.4.6;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Pozitivizam 101.4.7;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Pripovjetka 200.2.2;

O Srednja prozna vrsta.

ŠT Epika u prozi

ŠT Složene prozne vrste

Prstenasti roman 200.2.3;

ŠT Roman

Psihoanalitička teorija 101.4.8;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Psihološki roman 200.2.3;

ŠT Roman

Pustolovni roman 200.2.3;

ŠT Roman

Putopis 500;

ŠT Književno – znanstvene vrste

Religiozna lirika 302;

ŠT Lirika

Religiozni ep 201.1.5;

ŠT Ep

Reportaža 500;

ŠT Književno – znanstvene vrste

Retorika 101.5.4;

O Stilistika se nerijetko smatra nasljednicom retorike ili, drugim riječima, „modernom retorikom“.

ŠT Stilistika

UT Forenzička retorika

UT Politička retorika

UT Retorička retorika

Rodoljubna lirika 303;

ŠT Lirika

Roman 200.2.3;

O Velika prozna vrsta.

ŠT Epika u prozi

ŠT Složene prozne vrste

UT Didaktički roman

UT Dječiji roman

UT Društveni roman

UT Historijski roman

UT Humoristički roman

UT Lančani roman

UT Ljubavni roman

UT Omladinski roman

- UT Paralelni roman
- UT Pikarski roman
- UT Porodični roman
- UT Prstenasti roman
- UT Psihološki roman
- UT Pustolovni roman
- UT Roman dešavanja
- UT Roman lika
- UT Roman prostora
- UT Roman vremena
- UT Satirički roman
- UT Sentimentalni roman
- UT Tendenciozni roman
- UT Trivijalni roman
- UT Viteški roman
- UT Zabavni roman

Roman dešavanja 200.2.3;

ŠT Roman

Roman lika 200.2.3;

ŠT Roman

Roman prostora 200.2.3;

ŠT Roman

Roman vremena 200.2.3;

ŠT Roman

Romanca 201.5;

ŠT Epika u stihu

Romantična komedija 401;

ŠT Komedija

Romantični ep 201.1.6;

ŠT Ep

Ruski formalizam 101.4.9;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Saga 200.1;

ŠT Epika u prozi

ŠT Jednostavne prozne vrste

Satirički roman 200.2.3;

ŠT Roman

Sentimentalni roman 200.2.3;

ŠT Roman

Silabička versifikacija 101.6.3;

ŠT Versifikacija

Silabičko – akcentska versifikacija 101.6.4;

ŠT Versifikacija

Složene prozne vrste 200.2;

ŠT Epika u prozi

UT Novela

UT Pripovjetka

UT Roman

Socijalna lirika 304;

ŠT Lirika

Sociologija književnosti 101.4.10;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Stilistika 101.5;

ŠT Teorija književnosti

UT Impresionistička stilistika

UT Poststrukturalna stilistika

UT Strukturalna lingvistička stilistika

UT Retorika

ST Stil

Strukturalizam 101.4.11;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Strukturalna lingvistička stilistika 101.5.2;

ŠT Stilistika

Tekuća književna kritika 102.2;

UZ Novinska kritika

UZ Recentna kritika

ŠT Književna kritika

Tendenciozni roman 200.2.3;

ŠT Roman

TEORIJA KNJIŽEVNOSTI 101;

ŠT Znanost o književnosti

UT Metodologija proučavanja književnosti

UT Stillistika

UT Versifikacija

Tragedija 402;

ŠT Drama

Trivijalni roman 200.2.3;

ŠT Roman

Učenje o interpretaciji 101.4.5;

ŠT Metodologija proučavanja književnosti

Versifikacija 101.6;

UZ Metrika

ŠT Teorija književnosti

UT Kvantitativna versifikacija

UT Silabička versifikacija

UT Akcentska versifikacija

UT Silabičko – akcentska versifikacija

Vic 200.1;

ŠT Epika u prozi

ŠT Jednostavne prozne vrste

Viteški roman 200.2.3;

ŠT Roman

Vodvilj 407;

ŠT Drama

Zabavni roman 200.2.3;

ŠT Roman

Zagonetka 200.1;

ŠT Epika u prozi

ŠT Jednostavne prozne vrste

ZNANOST O KNJIŽEVNOSTI 1;

ŠT Humanističke znanosti

UT Historija književnosti

UT Književna kritika

UT Teorija književnosti

Životinjski ep Bba.g;

ŠT Ep

7. Zaključak

Povod za izradu digitalnog tezaurusa za područje književnosti je podatak da su tezaursi datog područja, odnosno za cijelo područje humanističkih znanosti, veoma rijetki. Prilikom izrade tezaurusa glavni cilj je bio da on mora ispunjavati određene uslove, tj. da mora odgovarati potrebama i zahtjevima sadašnjih korisnika biblioteke, znanstvenicima, profesorima ili studentima književnosti koji su na samom početku njihova rada, te im se na taj način pomaže u prikupljanju informacija o relevantnoj građi. Pored toga što im se pruža mogućnost lakšeg pretraživanja, te razumijevanja odnosa među pojmovima, pruža im se mogućnost da upoznaju i nauče kako funkcioniše takav sistem. Stoga se zalaže da pored štampane forme, ovaj tezaurus bude i u digitalnoj formi, te da se na taj način da na važnosti organizovanja informacija u digitalnom okruženju.

Tezaurus kao takav treba da ima elastičnost, tj. da dozvoli eventualno mijenjanje i prilagođavanje u skladu s promjenama korisničkih zahtjeva ili bibliotečkog fonda. Opšte poznato je da ni jedan tezaurus ne može (i ne mora) prikazati čitav terminološki potencijal, s toga se ostavlja prostor za promjene i dodavanja.

Ovaj tezaurus sadržava termine iz znanosti o književnosti, književnih rodova i književnih vrsta. Shvaćen je kao posrednik između korisnika i informacija o građi iz oblasti teorije književnosti, odnosno, kao pomagalo za pretraživanje, pisanje i učenje na početku korisnikova rada. Analizom literature iz oblasti književnosti - Zdenko Lešić *Teorija književnosti*, Milivoj Solar *Teorija književnosti*, Zdenko Škreb i Antea Stamać *Uvod u književnost*, Marina Katnić-Bakaršić *Stilistika* i *Rečnik književnih termina*, popisani su reprezentativni uzorci pojmova (termina) koji su najčešće korišteni, te na kraju rad sadrži 139 termina. Također, rad Aleksandre Horvat *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti* poslužio je kao osnova u istraživanju i normativnoj kontroli pojmova.

Tezaurus se sastoji od dva komplementarna dijela: stručnog i abecednog indeksa pojmova. Pristup tezaursu je moguć putem bilo kojeg od ova dva indeksa, s tim da se potpuni uvid u funkcionisanje sistema i njegovih pojmova dobija tek kada se konsultuju oba dijela. Stručni indeks obavezan je dio svakog tezaurusa, a u nekim tezaursima je i glavni dio tezaurusa. Nazivi se klasificiraju tako što ih razvrstavamo u hijerarhijske razrede. Jedna od glavnih funkcija stručnog indeksa zasniva se na tome da kada određeni deskriptor ne pronađemo u abecednom indeksu pojmova, tada stručni indeks služi kao dodatni pristup terminima.

U stručnom dijelu indeksa znanost o književnosti obuhvata termine pod oznakom 1, te kroz strukturu stručnog indeksa vidimo da se znanost o književnosti dijeli na historiju književnosti, teoriju književnosti i književnu kritiku. Nadalje, kroz rad ove podijele se dalje dijele prema onome što se analizom literature iz oblasti književnosti utvrdilo. Dio književni rodovi i književne vrste obuhvataju termine pod oznakom 2/5. Književni rodovi se dijele na epiku, liriku, dramu i didaktiku, dok se unutar tih podjela granaju književne vrste.

Nakon stručnog dijela indeksa slijedi abecedni indeks pojmova koji je u osnovi veoma važan, jer se tezaurusom služe i oni koji nisu u struci. Kada korisnik traži građu o nekom predmetu za koji postoji specifičan termin, potražiti će ga u abecednom indeksu pojmova jer on kao takav sadrži deskriptore, nedeskripte, objašnjenja, veze među deskriptorima i nedeskriptorima i među samim deskriptorima. Također, u abecednom indeksu pojmova, kojeg najprije konsultiraju i korisnici koji nisu u struci, imamo skraćenice po JUS ISO 2788: 1994 standardima koje upućuju korisnika na termine i na njihove odnose sa drugim terminima, te im na taj način olakšavaju da se snađu u tezaurusu.

Što se tiče pojmovnih odnosa, tezaurus sadrži odnos ekvivalencije (veze među deskriptorima i nedeskriptorima), hijerarhijski odnos i odnos asocijacije (veze među samim deskriptorima). Odnos koji je najviše zastupljen je hijerarhijski odnos čija je funkcija da izrazi nadređenost i podređenost među pojmovima, a čije su skraćenice date po JUS ISO 2788: 1994 standardu, gdje ŠT (širi termin) predstavlja termin koji ima šire značenje i UT (uži termin) predstavlja termin koji ima uže značenje. Kada je riječ o odnosu ekvivalencije i asocijacije, skraćenice za odnos ekvivalencije su UP (upotrijebi) gdje predstavlja preferentni termin izabran između sinonima i kvazisinonima i UZ (upotrijebi za) predstavlja neizabrani termin ili kvazisinonim, dok skraćenica za odnos asocijacije ST (srodni pojam) predstavlja srodan termin ali koji nije ni sinonim ni kvazisinonim, ni širi ni uži termin.

Ono što je važno naglasiti još jednom, jeste, da je veliki izazov izrada kontroliranog rječnika, osobito kada se radi za oblast književnosti jer su u pitanju jezički problemi koji neminovno dovode u pitanje jednoznačnost terminologije. Koliko može da se grana jedna podjela u književnosti, u ovom tezaurusu, daje se u primjeru romana gdje se samo pojam roman može podijeliti u pet grupa i ta podjela nije konačna; *prema tematici, prema autorovim namjerama i osnovnom tonalitetu, prema načinu izgradnje sižea, prema rangu u hijerarhiji vrijednosti i odnosu publike prema romanu, te prema strukturi*. To dovodi do zaključka da izrada jednog tezaurusa nikada nije dovršen posao, zbog toga što se mogu desiti promjene u kojima se novi

termini i nova značenja starih termina javljaju stalno. Sve ovo biva povodom za izradu digitalnog tezaurusa iz oblasti teorije književnosti, sa posebnim naglaskom na digitalni jer će promjene u terminima, njihovim podjelama i značenjima biti mnogo lakše nadopuniti i/ili promijeniti u digitalnoj nego u štampanoj formi.

Tezaurus je izrađen tako da se može dopunjavati, prilagođavati i mijenjati u zavisnosti od potreba i zahtjeva korisnika, kao i bibliotečkog fonda. S toga se njegov sadašnji oblik treba shvatiti kao početni. Treba napomenuti da ovaj sistem ne daje informacije u pravom smislu te riječi, već samo upućuje korisnika o postojanju ili nepostojanju dokumenta koji korisniku treba dati traženu informaciju.

Literatura

- Art and Architecture Thesaurus. [mrežna stranica]. Dostupno na: <https://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/aat/> (05.10.2020.)
- Dizdar, Senada. Od podatka do metapodatka. Sarajevo: NUBBiH, 2011.
- Dizdar, Senada. Problem dosljednosti u indeksiranju dokumenata na temu informacijske i medijske pismenosti: primjer Univerzalne decimalne klasifikacije. BOSNIACA: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, 2015. (pristupila 28.09.2020.) Dostupno na: <file:///C:/Users/Acer/AppData/Local/Temp/2-6-1-PB.pdf>
- Horvat, Aleksandra. Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti: (prilog za izradu predmetnog kataloga): magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb, 1981.
- JUS – ISO: Metode za analiziranje dokumenata, određivanja njihove sadržine i odabiranje pojmova za za indeksiranje (Ekvivalent za ISO 5963: 1994). Beograd: Savezni Zavod za standardizaciju, 1994.
- JUS - ISO: Metode za analiziranje dokumenata, određivanje njihove sadržine i odabiranje pojmova za indeksiranje (Identičan sa ISO 5963:1985). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994.
- JUS - ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj jednojezičkih tezaurusa (Ekvivalent za ISO 2788:1986). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994.
- JUS – ISO: Uputstvo za sastavljanje i razvoj višejezičkih tezaurusa (Ekvivalent za ISO 5964:1991). Beograd: Štampa Savezni zavod za standardizaciju, 1994.
- Katnić-Bakaršić, Marina. Stilistika. Sarajevo, 2007.
- Knežević Cerovski, Ana. Normativna baza NSK. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2016. (pristupila 27.09.2020.) Dostupno na: http://iks.nsk.hr/download/interni-dokumenti/EDUKACIJA/Radni_materijali_za_educaciju/Normativna-baza-NSK_29.4.2016._Cerovski_pdf.pdf
- Križaj, Lana. Tezaurus graditeljske baštine. Podatkovni standard u inventarima kulturne baštine. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2009.
- Lancaster, Frederick Wilfrid. Indexing and abstracting in theory and Practice. Champaign, IL: University of Illinois, Graduate School of Library and Information Science, 2003.

- Lasić-Lazić, Jadranka; Slavić, Aida; Banek, Mihaela. Bibliotečna klasifikacija kao pomagalo u organizaciji znanja. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2004. (pristupila 27.09.2020.) Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/Lasic-Lazic_Slavic_Banek-Zorica_2004.pdf
- Leščić, Jelica. Tezaurusi: struktura i korištenje (pregled). Knjižničarstvo: Glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje, 2000. (pristupila 30.08.2020.) Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/87_Lescic_2000_1-2.pdf
- Leščić, Jelica; Cvitaš, Maja. Skupina UDK-a 02 kao temelj tezaurusa za područje knjižničarstva. 2003. (pristupila 30.08.2020.) Dostupno na: http://eprints.rclis.org/6794/1/Lescic_Cvitas.pdf
- Lešić, Zdenko. Teorija književnosti. Sarajevo: Sarajevo-Publishing, 2005.
- Maršić, Mila. Predmetna obrada u zbirkama za jezike i književnosti u knjižnicama filozofskih fakulteta u Hrvatskoj: praksa i iskustva: diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2017. (pristupila 10.10.2020) Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9242/1/Diplomski-Marsic-Predmetna%20obrada-filozofski%20u%20HR-2.pdf>
- National Library of Medicine – MEDLINE. [mrežna stranica]. Dostupno na: <https://www.nlm.nih.gov/bsd/medline.html> (05.10.2020.)
- Nikolić - Hoyt, Anja. Izrada tezaurusa hrvatskog jezika. HRČAK: portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa, 2002. (pristupila 30.08.2020.) Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/16336>
- Pronalaženje informacija: baze podataka i strategija njihova pretraživanja. Katedra za istraživanje u biomedicini i zdravstvu. Medicinski fakultet u Splitu. (pristupila 20.09.2020.) Dostupno na: [http://neuron.mefst.hr/docs/katedre/med_humanistika/IBZ/Farmacija/ZnanstvenaMetoda/Materijali/Farmacija-5.%20dan_predavanje%20\(Nalazenje%20informacija%20i%20EBM\).pdf](http://neuron.mefst.hr/docs/katedre/med_humanistika/IBZ/Farmacija/ZnanstvenaMetoda/Materijali/Farmacija-5.%20dan_predavanje%20(Nalazenje%20informacija%20i%20EBM).pdf)
- Rečnik književnih termina. Beograd: Nolit, 1986.
- Rowley, Jenifer; Farrow, John. Organizing knowledge: an introduction to Managing access to information. Ashgate Publishing: England, 2008.
- Smjernice za izradu preglednih kataložnih jedinica i uputnica. [uredila: Aleksandra Horvat]. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1990.

- Solar, Milivoj. Teorija književnosti. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
- Stamać, Ante; Škreb, Zdenko. Uvod u književnost. Zagreb: Globus, 1986.
- Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve: Benja, 2005.
- Termin. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (pristupila: 10.10.2020). Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60952>
- Tuzlak, Dženana. Predmetni katalog i predmetno pretraživanje. BOSNIACA: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, 2004. (pristupila. 29. 09. 2020.) Dostupno na: <file:///C:/Users/Acer/AppData/Local/Temp/229-685-1-PB.pdf>
- Urbanija, Jože. Metodologija izrade tezaurusa. Zagreb: Naklada Nediljko Dominovic, 2005.
- Zarić, Biljana. Predmetna klasifikacija i predmetni katalog. BOSNIACA: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, 2017. (pristupila 20.09.2020.) Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/viewFile/365/368>
- Živoslav, Adamović; Ivić, Mladen; Vuković, Veljko. Metodologija i tehnologija izrade naučnih radova. Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Banja Luka, 2017. (pristupila 29.09.2020) Dostupno na: <http://univerzitetpim.com/wp-content/uploads/2019/08/Metodologija-i-tehnologija-izrade-naucnih-radova.pdf>
- Žugaj, Miroslav. Metode analize i sinteze (s osvrtom na organizaciju proizvodnje). Journal of Information and Organizational Sciences, 1979. (pristupila: 29.09.2020.) Dostupno na: file:///C:/Users/Acer/AppData/Local/Temp/Clanak_06.pdf